

Kohod Kornél

AZ IDÉZÉS SZERZŐI JOGI (ÚJRA)ÉRTELMEZÉSE*

„You have to put the blame on my taste for quoting, a taste I have always kept.
But why blame me for it? In life people quote the things they like.
We have a right to quote whatever we like.”¹
Jean-Luc Godard

1. BEVEZETÉS

A híres francia filmrendező, Jean-Luc Godard ugyan nem rendelkezett jogászai végzettséggel, mégis egy nagyon fontos alaptételt fogalmazott meg a szerzői jog tekintetében, mégpedig azt, hogy mindannyiunkat megilleti a jog más művek idézésére, mint ahogy lehet saját tulajdonunk, házasságot köthetünk, vagy jogi személyt hozhatunk létre. Az idézést már nagyon régen elismerték a különböző szerzői jogi jogforrások, azonban ezekben sosem úgy tekintenek rá, mint jogosultságra, hanem mint egy kivételre. Ez elsősorban abból ered, hogy a jogalkotók alapvetően a szerző jogainak védelmére koncentráltak, és jóformán az internet által okozott változásokig nem igazán foglalkoztak a felhasználókat megillető jogosultságokkal. Tették mindezt annak ellenére, hogy a jogirodalomban már számos jogtudós és filozófus értekezett² a szerző és a szélesebb társadalom érdekei közötti egyensúly biztosításáról. Elméleteik szerint a szerző nem pusztán saját tudását használja fel műve elkészítéséhez, hanem az emberiség közös kútjójából merít ihletet hozzá. Mivel a közös tudás nélkül nem tudta volna létrehozni alkotásait, kötelezettsége keletkezik a társadalom egészével szemben, ami a társadalom oldalán felhasználói jogosultságokat keletkeztet, emellett pedig más jogosultságoknak, elsősorban a szólásszabadságnak az érvényesülését is sok esetben tőrniük kell.

* A szerző az Igazságügyi Minisztérium Versenyjogi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztályának jogi szakügyintézője. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmény álláspontjával. Jelen tanulmány a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott diplomamunka. Külön köszönet illeti dr. Pogácsás Anettet, aki konzulensként segítette a dolgozat elkészülését.

¹ *Alain Godard: Jean-Luc Godard par Jean-Luc Godard, Cahiers du cinema. Editions De L'Etoile, Paris, 1985.* A jelen tanulmányban hivatkozott internetes források utolsó elérési ideje egységesen 2023. június 12. napja.

² *Ujhelyi Dávid: A szerzői jog célja és emberképe a szellemi alkotásokat megalapozó elméletek tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 9. (119.) évf. 5. sz., 2014. október, p. 36–42.*

Természetesen ez nem azt jelentené, hogy a szerzőket meg kellene fosztani eddig élvezett jogosultságaiktól. A szerző munkája gyümölcseinek minden országban kiemelt védelemmel kell rendelkezniük, hiszen ez biztosítja a kultúra és a tudomány innovációját. Ugyanakkor a szerzői jog jogosultjai nem válhatnak a szerzői jog által modernkori tőrannoszokká, akik minden egyes felhasználás során megsarcolják a felhasználókat.

Az idézés, ez a szabad felhasználás áll a legközelebb ma ahhoz, hogy igazi felhasználói jogként ismerjék el, továbbá annak ellenére, hogy van egy jól körül határolt klasszikus értelmezése, a valóságban rendkívül sokoldalú felhasználás, emiatt pedig rengeteg kérdést és problémát is felvet, nemcsak a művészetek terén, de a jog szférájában is.

1.1. A téma aktualitása

Hogyan lehet szerzői jogilag értelmezni, amikor egy filmben azt látjuk, hogy a szereplők egy másik filmet néznek a televízióban vagy egy filmszínházban? Amennyiben az irodalomban megvalósulhat az idézés, miért ne valósulhatna meg ugyanez bármely másik művészeti ágban, akár a filmművészetben, zenében vagy festészetben? Lehetséges, hogy a szerzői jognak van egy olyan szürke területe, amelyről azt gondoltuk, már teljességgel kidolgozott, holott még mindig tartogat meglepetéseket? Bár valamilyen fokon mindig is szabályozták az idézést, a Berni Egyezmény³ (a továbbiakban: BUE) egyik felülvizsgálati konferenciája sem tudta teljeskörűen meghatározni, mikor is alkalmazható az idézés. Nem is beszélve arról, hogy a tagállamok rendkívül különböző módon értelmezik az idézés kereteit, és számos különbség fedezhető fel a kontinentális és az angolszász jogrendszerek között.

Az internet, az új technológiák megjelenése egészen abszurd, eddig nem tapasztalt jogi problémákat is kreálhat, mint például hogy vajon egy videójátékban szereplő táncmozdulat tekinthető a táncmozdulatot megalkotó koreográfus műve idézésének,⁴ vagy hogy lehet-e egyáltalán egy idézetet kereskedelmi célra használni? A GIF-ek tekinthetők-e idézésnek? A jogalkotóktól ezekre a kérdésekre kifejezett válaszokat nem találunk, bár sokatmondó, hogy a DSM irányelv átültetésével megszűnt a képzőművészeti, fényképeseti, iparművészeti alkotások idézésének tilalma. Ettől függetlenül, az idézés továbbra is rendkívül kidolgozatlan szabad felhasználás, Lábody Péter szerint⁵ a módosítások mellett továbbra is kérdéses, mi lesz például a felhasználók által a különböző platformokra feltöltött mémek vagy videóesszék részeként feltöltött filmrészletek sorsa.

³ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

⁴ *Mathilde Pavis: Can you sell a quotation...of dance? Another perspective on the 'Fortnite' lawsuits;* <https://ipkitten.blogspot.com/2019/01/can-you-sell-quotationof-dance-another.html>.

⁵ *Lábody Péter: Átrendezi az életünket az új szerzői jogi törvény? https://www.vg.hu/velemeny/2021/12/atrendezi-az-eletunket-az-uj-szerzoi-jogi-torveny.*

2. AZ IDÉZÉS ÁLTAL ÉRINTETT JOGOK

Az Sztj. 9. §-ának (1) bekezdése állapítja meg, hogy a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve illetik meg a szerzői jogok, amelyek egy része személyhez fűződő, másik része vagyoni jog. Ez egy abszolút szerkezetű, tartalmában negatív jogviszony, amelynek értelmében a szerzővel szemben mindenki más kötelezett, és így mindenki köteles tartózkodni a szerző jogainak megsértésétől. A személyhez fűződő jogok a szerzőnek a művéhez kapcsolódó személyes viszonyát védik, amelyekről a magyar szerzői jog értelmében nem lehet lemondani. A vagyoni jogok ezzel szemben a szerzői mű felhasználásának és a szerző díjazásának kérdéskörre szabályozzák.⁶ Ebben a fejezetben elsőként ezeknek a szerzői jogoknak az idézéssel való kapcsolatát vizsgáljuk meg, ezt követően pedig azok a jogok kerülnek áttekintésre, amelyek érvényesüléséhez bizonyos esetekben nagyobb érdek fűződik, mint a szerzői jogok védelméhez, és így az idézés érvényesülésének jogi megalapozottságát is biztosítják.

2.1. A szerző személyhez fűződő jogai

2.1.1. A mű nyilvánosságra hozatala

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Sztj.) 10. § (1) bekezdése értelmében kizárólag a mű szerzőjét illeti meg a döntés művének nyilvánosságra hozataláról, annak közönség számára való feltárásáról. A szerző halála után fellelt művek esetében ugyanakkor úgy kell tekinteni, hogy azokat a szerző nyilvánosságra kívánta hozni, feltéve ha nem tudni a szerző által életében vagy halála után jogutódja által tett olyan jognyilatkozatról, amelyben a nyilvánosságra hozatal ellen kifejezetten tiltakozik, továbbá máshogy sem tudják bizonyítani, hogy a szerző nem kívánta nyilvánosságra hozni a művet. Munkaviszonyban létrehozott szerzői művek esetében annak munkáltató részére való átadásakor úgy kell tekinteni, hogy a munkavállaló a mű nyilvánosságra hozatalához is hozzájárult, de a művet később már nem tudja visszavonni vagy megtiltani a további felhasználást, kizárólag neve feltüntetésének mellőzését kérheti. Egy korábbi bírósági döntés értelmében: „A nyilvánosságra hozatal bármilyen olyan cselekmény, magatartás lehet, amelynek révén a mű elhagyja az alkotó rendelkezési körét és meg nem határozott személyek számára hozzáférhetővé válik.”⁷ Nemcsak a szerző személyiségi, hanem vagyoni jogai szempontjából is sarkalatos kérdésről van szó, ugyanis a szerző ezen cselekménye dönt, hogy a mű egyáltalán felhasználásra kerül-e, és ha igen, ki által, valamint milyen feltételek mellett. A nyilvánosságra hozatal viszont nem feltétele a szerzői jogi védelemnek, hiszen az a mű megalkotásától

⁶ Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2017, p. 94–95.

⁷ BDT2006. 1319.

kezdődik.⁸ Emiatt pedig nem csupán azáltal sérülnek a szerző személyiségi jogai, hogy a nyilvánosságra még nem hozott művét valamilyen módon felhasználják, hanem a szabad felhasználás körébe tartozó idézési cselekmény is jogsértő. Nem véletlenül fontos attribútuma az idézésnek, hogy az csak akkor jogszerű, ha az idézett művet korábban már jogszerűen nyilvánosságra hozták. Ez alól egyetlen kivétel az Szjt. 10. § (2) bekezdése, amelynek értelmében a szerző engedélye szükséges művének lényeges tartalmáról a nyilvánosságnak tájékoztatást adni, amely jog gyakorlása nem jelenti a nyilvánosságra hozatal kimerülését. Ez csupán egyfajta beharangozás, tájékoztatás, hírverés, amely általában a mű értékesíthetőségét segíti elő, az esetek többségében így a szerzőnek is érdeke fűződik hozzá. Amennyiben a szerző felhasználási szerződésben engedélyezte valamely vagyoni jog gyakorlását, akkor vélelmezni kell, hogy az előzetes tájékoztatás adására is engedélyt adott.⁹ Tulajdonképpen ez a gyakorlatban szintén idézést fog jelenteni, hiszen amennyiben ezt a szerző engedélyével valósítja meg a felhasználó, tevékenysége megegyezik az idézés által előírtakkal. Gondoljunk csak például egy filmelőzetesre, ahol az idézett mű maga a film, míg az idéző mű az előzetes. Gyakorlatilag egy két-három perces filmidézeten, melyben a szerző és a forrás neve is megjelenik, a céllal arányosan kerül sor a mű felhasználására, mely cél itt a nyilvánosság érdeklődésének felkeltése.

Ehhez szorosan kapcsolódóan, az Szjt. 11. § értelmében a szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a művére korábban tett nyilvánosságra hozatali engedélyt, valamint a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását megtilthatja. Ez a rendelkezés a Nagykommentár szerint a szabad felhasználásokat, és így az idézéseket kevésbé érinti,¹⁰ ugyanis sokkal nagyobb érdek fűződik a közönség számára egyszer már nyilvánosságra hozott művek szabad felhasználásának biztosításához, mint annak tilalmához. A gyakorlatban egyébként is rendkívül nehéz lenne annak bizonyítása, hogy egy adott idézet egy korábban már visszavont műből származik, illetve az mennyire sérti a mű szerzőjének jogait.

2.1.2. A név feltüntetéséhez való jog

Már az ókori Rómában is jelentős problémaként írnak arról, hogy egyes személyek más szerzők műveit ellopva, azt saját nevük alatt adták tovább a nyilvánosságnak. Martialis epigrammaköltő nevéhez köthető a plágium (*plagiatus*) kifejezés kialakulása, mely eredetileg gyermekrablót jelentett. Később a francia nyelven keresztül terjedt el a kifejezés és vált a mai értelemben vett szerzői személyiségi jogi jogsértéssé, amely ellen a szerző névfeltüntetéshez

⁸ *Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2019, p. 159–161.*

⁹ *Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog – Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012, p. 64–65.*

¹⁰ *Gyertyánfy Péter, Legeza Dénes (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020, p. 133.*

való joga ad védelmet.¹¹ E jogot az Sztj. 12. §-a szabályozza, melynek értelmében a szerző nevét a művén és művével kapcsolatos minden közleményen fel kell tüntetni. A paragrafus külön kiemeli, hogy ugyanígy kell eljárni idézés esetén is. Ezen kitétel fontosságát jelzi, hogy erről a szabad felhasználások eseteit rendező 34. § is ugyanígy rendelkezik. Ahogy az az Sztj. 12. §-ában is áll, a névfeltüntetés során figyelembe kell venni az adott műfaj sajátosságait is, hiszen máshogy van lehetőség a szerző feltüntetésére egy irodalmi mű esetén, megint máshogy egy zenei mű vagy fénykép esetén.

Szükséges emellett még megjegyezni, hogy az EUB a Painer-ügyben¹² megállapította, hogy nincs szükség a szerző nevének feltüntetésére, amennyiben a művet a közbiztonság érdekében, illetve közigazgatási, parlamenti vagy bírósági eljárás lefolytatása, valamint az ezekről való tudósítás céljából hozták nyilvánosságra, és ezen eljárások során a szerző nevét nem hozták nyilvánosságra. Ez azonban az EUB szerint nem mentesít a forrás feltüntetésére vonatkozó kötelezettség alól.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület (továbbiakban: SZJSZT) is számos döntést hozott a névviselés jogának gyakorlásával kapcsolatban, pontosítva, hogy a szerző mikor gyakorolja a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegének megfelelően.¹³ A 30/2001 ügyszámú döntésben¹⁴ óriásplakátokkal kapcsolatban értett egyet a Magyar Reklámszövetség Etikai Bizottságának állásfoglalásával, amely szerint logók reklámplakátokon történő megjelenítése esetén nem szokás a szerzők neveit a műveken feltüntetni. A 16/2006 ügyszámú döntésében¹⁵ pedig úgy találta, hogy nem sért személyiségi jogot, ha az emlékbankjegyen szereplő eredeti mű és az átdolgozás szerzőjének a nevét is feltüntetik a bankjegyen. Új mű esetén csak az új mű szerzőjének a nevét kell feltüntetni. A névviseléshez való jog gyakorlása tehát függ a kérdéses szerzői mű fizikai adottságaitól.

2.1.3. A mű egységének védelme

A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének a becsületére vagy jó hírnevére sérelmes mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, megváltoztatása és a művel kapcsolatos más ilyen jellegű visszaélés.¹⁶ Amikor azt vizsgáljuk, hogy egy adott idézés megfelel-e a szabad felhasználás feltételeinek, elsősorban azt kell megvizsgálnunk, hogy az mennyire sérti a szerzőnek a mű integritásához való jogát. Ez az egyik fő jog, ami konkurál az idézés megengedhető-

¹¹ *Lendvai Zsófia*: Szerzői jog az ókorban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 75.

¹² C-145/10. *Eva-Maria Painer kontra Standard Verlags GmbH és társai*, ítélet, [ECLI:EU:C:2011:798] 138–149. pont.

¹³ Sztj. 12. § (1) bekezdés.

¹⁴ SZJSZT 30/2001.

¹⁵ SZJSZT 16/2006.

¹⁶ Sztj. 13. §.

ségének megállapítása során. A mű lényegében a szerző személyiségének a manifesztációja, annak egy része, így annak bárminemű megsértése a szerző személyét is sérti.

Tattay Levente ezt úgy fogalmazza meg, hogy: „az alkotó személyisége a maga teljességében nem valósulhat meg, nem bontakozhat ki a mű integritásának, azaz egységének sérelme esetén. A szerzői alkotáson való lényeges változtatás nyilvánvalóan megváltoztathatja a mű eredeti alap gondolatát, mondanivalóját. A szerzői alkotás felhasználására kifejezetten hátrányos lehet, sértheti a szerző vagyoni jogait is.”¹⁷

A megsértés alatt itt az Szjt. szerint mindenfajta olyan eltorzítást, megcsonkítást, a mű más olyan megváltoztatását vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélést kell érteni, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Az idézés esetében mind az eltorzítás, mind a megcsonkítás, mind a más módon való megváltoztatás és visszaélés megvalósulhat, ezért is lényeges tisztázni a jogalkotónak, hogy pontosan mit tekintünk idézésnek, hiszen, ahogy később látni fogjuk, az idézés nem feltétlenül a klasszikus, szövegalapú idézésben merül ki.

A mű lényeges vonásait érintő beavatkozás jogsértés, azonban minden esetben vizsgálni kell az adott műtípust, a felhasználási módot és a beavatkozás jellegét, azokat össze kell mérni a felhasználó érdekeivel.¹⁸ A Nagykommentár¹⁹ az idézést az irodalom és a zene területén hozza fel példaként a mű eltorzítására és megcsonkítására, azaz olyan rövidítést, kihagyást, hozzáadást ért alatta, amely megváltoztathatja a műről alkotott összbemomást. Itt az Szjt. egy korábbi szövegverzióját veszi alapul, amelynek értelmében a csonkítás, torzítás önállóan integritássértő volt, míg a hatályos szöveg szerint a torzításnak vagy a csonkításnak sérelmesnek kell lennie a szerző jó hírnevére vagy becsületére is. Példának a szó szerinti idézést és az önkényesen kiragadott részletet hozza, azonban ezek a magatartások nem feltétlenül csak szöveges vagy zenei formában fordulhatnak elő. Nem is beszélve arról, hogy a zenéből való szó szerinti idézésről (továbbiakban: sampling) az EUB a Pelham-ügyben²⁰ már ki mondta, hogy mint idézés a szabad felhasználás körébe tartozik. Emellett egyes szerzők is azon a véleményen vannak, hogy a sampling az idézés kategóriájába tartozhat, amennyiben megfelel az idézés fogalmi elemeinek, valamint az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdésében található háromlépcsős tesztnek, továbbá az ezt kiegészítő, úgynevezett negyedik és ötödik lépcsőnek.²¹ A mű egységének védelméhez való jog azonban nem mentes a korlátoktól, különösen a mai digitalizált világunkban számos olyan esettel találkozhatunk, amikor a felhasználás nem jogsértő, az illető pusztán a szabad felhasználás körébe tartozó idézés lehetőségével élt.

¹⁷ Tattay Levente: A szerzők személyiségi jogai. Közjegyzők Közlönye, 2001. 3. sz., p. 3–7.

¹⁸ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 140–144.

¹⁹ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 142–143.

²⁰ C-476/17. Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:624] 66–74.pont

²¹ Mezei Péter: A digitális sampling és a fájlcserelés kihívásai a szerzői művek szabad felhasználására. Szeged, 2009, p. 112–118.

Ilyen megítélést érdemelhetnének például a GIF-ek (Graphics Interchange Format). Ugyan elvileg esetükben is elképzelhető lehet valamilyen jogi védelem biztosítása, elsősorban inkább a védjegy jog területén,²² a GIF-ekre elsősorban az idézés egy újfajta módozataként kell tekinteni. Az USA-ban ez a szemlélet a fair use doktrínának köszönhetően teljes mértékben érvényesül, míg az EU-ban ez már kevésbé mondható el. Az EUB az Infopaq-ügyben²³ mondta ki, hogy a korábbi mű részbeni többszörözésének minősül, ha az újabb mű a korábbi mű olyan elemét tartalmazza, amely a mű szerzőjének saját szellemi alkotását fejezi ki.²⁴ Így a GIF-ek is részbeni többszörözéseknek tekinthetők, mivel ezek eleve olyan részekből állnak, amelyek egy szerző szellemi alkotásának egyedi elemei.²⁵ Továbbá megfelelhetnek a 2001/29/EK irányelv (továbbiakban: Infosoc-irányelv) 5. cikk (3) bekezdése d) pontjában meghatározott követelményeknek, mely szerint az idézés egy korábban már jogszerűen nyilvánosságra hozott műből vagy más, védelem alatt álló teljesítményből történhet a forrás és a szerző feltüntetésével, a tisztességes gyakorlatnak megfelelően, a cél által indokolt terjedelemben. Az idézeteket nem feltétlenül kritikai vagy ismertetési céllal lehet alkalmazni, így elképzelhető lehet e szabályok GIF-ekre történő alkalmazása is, akár két ember közötti magánbeszélgetésben a Facebookon vagy egy Twitter-bejegyzésben, amit potenciálisan több millióan látnak. Internetes újságcikkekben, illetve a közösségi média-platformokon való használatuknál a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülésére tekintettel egy szorosabb kapcsolat észlelhető a GIF-ek és az idézetek között.

1.2. A szerző vagyoni jogai

2.2.1. A többszörözés joga

A szerző jogosult egyedül arra, hogy művét többszörözze, vagy erre másnak engedélyt adjon.²⁶ Többszörözés alatt elsősorban a mű anyagi hordozón való közvetett, valamint közvetlen rögzítést értjük, végleges vagy időleges formában, továbbá a rögzített műről egy vagy több másolat készítését. A többszörözés a legrégebbi és leggyakoribb módja a szerzői művek felhasználásának, ezért tárgyalja azt az Szjt. az első helyen a vagyoni jogok között. Minden olyan eljárást érteni kell alatta, amelynek következtében a mű testi dologban rögzítésre ke-

²² Eleonora Rosati: How unconventional is 'unconventional' IP? <https://euipo.europa.eu/ohimportal/hu/news/-/action/view/9071920>.

²³ Az Infopaq írott média-figyeléssel és -elemzéssel foglalkozó cég, amelynek tevékenysége dán napilapokból és egyéb időszaki kiadványokból kiválogatott cikkek összefoglalóinak elkészítéséből áll. Ezt egy úgy nevezett adatrögzítési eljárás folyamán készítik el. A dán napilapkiadók szakmai egyesülete ezt sérelmezte, álláspontjuk szerint ilyen felhasználáshoz szükséges a jogosultak hozzájárulása is.

²⁴ C-5/08. Infopaq International A/S kontra Danske Dagblades Forening, ítélet [ECLI:EU:C:2009:465] 48. pont, 50–52. pont.

²⁵ Eleonora Rosati: Can GIFs infringe copyright? In Europe the answer is potentially 'yes'; <https://ipkitten.blogspot.com/2016/02/can-gifs-infringe-copyright-in-europe.html>.

²⁶ Szjt. 18. §.

rül, és ezáltal az egyén számára közvetve vagy közvetlenül érzékelhetővé válik. Egy élő zenei előadás felvétele, egy szobor lefényképezése is többszörözésnek minősül. Bármilyen módon megvalósulhat, nincs jelentősége a kisebb eltéréseknek vagy hogy kézzel, illetve valamilyen technikai eszköz segítségével készítették az új példányokat. A többszörözés történhet közvetett módon is, amikor az nem egy eredeti műpéldányról történik, hanem például a moziban kamerával valaki felveszi a vetített filmet. A számítástechnika és az internet révén a többszörözés megvalósulhat akár úgy is, hogy a műpéldány csak ideiglenes jelleggel jön létre. Az internetes weboldalak tartalmának megjelenítéséhez ugyanis a műveket tartalmazó adatok bekerülnek a számítógép memóriájába, amely a megjelenítéshez szükséges ideig tárolja azokat. A műélvezet ebben az esetben akár többszörözésnek is minősülhet, de bizonyos feltételek teljesülése mellett ez szabad felhasználásnak minősül. Többszörözésnek tekinthető a művek azonosítható részleteinek többszörözése is,²⁷ amely bizonyos feltételek teljesülése mellett idézésnek tekinthető, így példának okáért a sampling nevű zeneipari eljárás sem jogosulatlan többszörözés, sokkal inkább az idézési kivétel hatálya alá tartozik, amennyiben megfelel annak jogszabályban rögzített feltételeinek.²⁸

Az idézés a legtöbb esetben többszörözésben nyilvánul meg, amennyiben az idézett részlet eléri az egyéni, eredeti jelleget, tehát nem pusztán egy-két szóról, hangról, mozdulatról van szó, a részlet átvételének már az idézés feltételeinek kell megfelelnie. Ez a szempont az idézésnek különösen fontos attribútuma, míg például az idézet hossza vagy terjedelme már irreleváns, amennyiben az már egyértelműen azonosítható része az eredeti műnek. Az idézés esetében is irányadónak kell tekinteni a bíróság azon gyakorlatát, hogy a mű többszörözése attól függetlenül megvalósul, hogy a közzétett mű a benne szereplő korábbi műnek csak egy részletét ábrázolja, illetve az idéző mű rossz minőségű.²⁹

A többszörözéssel megvalósuló idézés egyik példájának tekinthető³⁰ Christian Marclay 2010-es *The Clock* (Az óra) című munkája, amely egy huszonnégy óra hosszú film, amelyben különböző filmek olyan jelenetei vannak beágyva, ahol éppen egy-egy időpontot mutatnak az órán. Példának okáért, ha valaki 12:01-kor megy be a film kiállítótermébe, az adott időpontban csak olyan filmes jeleneteket fog látni, amelyeken az órák 12:01-en állnak. A mű különlegessége, hogy pusztán a megtekintésével nem ismeri fel az egyén az összes filmet, amelyekből az idézés történt, mégis mindenki képes legalább egy jelenetet felismerni valamelyik filmből (például a *Titanic* két jelenete is szerepel a filmben, felismerhetően). A jelenetek már önmagukban is elérik az egyéni, eredeti jelleget, ugyanakkor összevágásukkal egy teljesen új alkotás jött létre. A rendező célja nem szerzői jogilag védett művek engedély nélküli többszörözése volt, hanem egy sajátos installáció az ember és az idő kapcsolatáról.

²⁷ Legeza: i. m. (6), p. 108.

²⁸ Békés Gergely, Mezei Péter: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december, p. 13–18.

²⁹ BH2000.537.

³⁰ Lionel Bently: Copyright and Quotation in Film and TV. CREATE, 2020. 8. sz., p. 4–5, 28–32.

Pálfi György 2012-es kísérleti romantikus filmje, a *Final Cut – Hölgyeim és Uraim* is, ehhez hasonlóan, egy idézetekből álló alkotás.³¹

2.2.2. A mű nyilvánossághoz való közvetítésének joga

A szerző adhat egyedül engedélyt művének sugárzására a nyilvánosság számára.³² Ugyanakkor bizonyos esetekben az írók, zeneszerzők és szövegírók helyett a közös jogkezelő szervezettel kell szerződést kötni a már nyilvánosságra hozott művek sugárzásának engedélyezésére és az ezért járó díj mértékének megállapítására vonatkozóan.³³ Sugárzás alatt a műnek távollevők számára való érzékelhetővé tételét értjük, melyet hangoknak, valamint képeknek és hangoknak vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélküli átvitelével valósít meg általában a rádió- vagy televíziószervezet. Nyilvánosság alatt itt annak távol lévő tagjait kell érteni, számukra teszik érzékelhetővé a művet. A távol levő közönségnek rendelkeznie kell valamilyen készülékkel (rádió, televízió, számítógép, valamilyen más okoseszköz) a művek érzékelhetőségéhez. Természetesen ez alatt nem csupán a sugárzást kell érteni, hanem minden olyan felhasználást, amely megfelel a közvetítés és a nyilvánosság definícióinak. Sugárzásnak minősül az olyan műholdas sugárzás is, amely a nyilvánosság körében közvetlenül fogható. Ez akkor valósul meg, ha a rádió- vagy televíziószervezet felelősségével és ellenőrzése alatt műsort hordozó jeleket juttatnak el a műholdhoz, majd onnan a Földre megszakítatlan közvetítés útján, hogy a nyilvánosság a jeleket vehesse. Emellett sugárzásnak tekintendő a kódolt sugárzás, amely csak akkor fogható közvetlenül a nyilvánosság körében, ha a műsort hordozó jeleket arra alkalmassá tették, továbbá a rádió- vagy televíziótársaság saját műsorának közvetítése bármilyen módon, valamint az internet használatával történő érzékelhetővé tétel.³⁴ A technika fejlődésével a sugárzásnak olyan új módja is megjelent, mint az úgynevezett video-on-demand szolgáltatás, amelynél a közönség tagjai egyedileg férnek hozzá a szolgáltató kínálta műsorokhoz, ilyennek tekinthetők például a videómegosztó-platformok³⁵ és a Netflix is.

Az idézés a mű nyilvánossághoz közvetítésével úgy kerülhet kapcsolatba, hogy az egyes csatornák készíthetnek olyan műsorokat, amelyekben szerzői jogilag védett művek részeit használják fel. Amennyiben ezek a felhasználások a cél által indokoltak, nem sérül a szerző nyilvánossághoz közvetítéshez való joga, hanem idézés valósul meg, amiért a csatornának fizetnie sem kell a felhasznált mű szerzőjének. Ezen kapcsolat létezését példázza a Time

³¹ *Final Cut – Hölgyeim és Uraim*: <https://www.youtube.com/watch?v=TwGAQDxFsJU>.

³² Sztj. 26. §.

³³ Sztj. 27. §.

³⁴ *Pogácsás Anett*: A szerzői jog és a média. In: *Koltay András* (szerk.): *Magyar és európai médiajog*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019, p. 567–568.

³⁵ *Koltay András, Sorbán Kinga, Dobrotka-Mayer Annamária, Pogácsás Anett*: A médiatartalom-szolgáltatások meghatározása és differenciálása a szabályozásban, a videómegosztóplatform-szolgáltatások. In: *Koltay*: i. m. (34), p. 612–613.

Warner v. Channel 4-ügy, melynek középpontjában Stanley Kubrick Mechanikus narancs című filmje állt. A filmet 1971-ben mutatták be az Egyesült Királyságban, azonban két évvel később betiltották, mert sokan elkezdték utánozni a filmben látható erőszakos jeleneteket. Csak 1999-ben, Kubrick halála után adták ki újra a filmet. Kubrick maga is úgy vélte, hogy a britek a film hatására könnyebben valósítanak meg a filmben látható bűncselekményeket. Ezzel összefüggésben szerveztek egy vetítést a filmnek a londoni Scala filmszínházban, amelyért azonban a szervezőket szerzői jogi jogsértésért beperelték. Ennek hatására a Channel 4 Forbbiden Fruit (Tiltott gyümölcs) néven leadott egy művészeti témájú műsorsorozatot, melynek egyik epizódjában harminc percen beszéltek Kubrick filmjének hányattatott soráról, és amelyben 12 klipet használtak fel a filmből. Az egyes klipek terjedelme 10 másodperc és két perc között mozgott. A csatorna kifejezetten arra hivatkozott, hogy kritikai célból alkalmazott szabad felhasználást valósítottak meg, míg a Warner Bros. szerint a felhasználás nem minősül sem kritikának, sem értékelésnek, de még ha mégis az lett volna a cél, számtalan egyéb okból nem megfelelő, elsősorban a felhasználás mértéke miatt. A Warner Bros. szerint egy, maximum négy percnyi felvételt lehet felhasználni a bevett gyakorlat szerint. Sir Justice Neill, az ügyben eljáró bíró szerint egy film megfelelő kritikájának elkészítéséhez elengedhetetlen, hogy a filmnek egyes jeleneteit bemutassák. Kiemelte, hogy a filmből kivágott jelenetek alatt filmkritikusokkal készített interjúkat vágtak be a hangszínrre, a kritika és a filmből kivett részletek arányban álltak egymással, tehát a televíziós program nem sértette meg a szabad felhasználás szabályait.³⁶

Érdemes itt még említeni a hiperlinkek problematikáját. Spránitz Gergely szerint³⁷ elsősorban a nyilvánossághoz közvetítés joga sérül amikor a szerzőnek egy művére mutató hiperlink található egy olyan másik weboldalon, amelynek ilyen link közzétételére nincs jogosultsága. Az EUB joggyakorlata szerint³⁸ azonban önmagában ez még nem elegendő a jogsértés megállapítására, ugyanis az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés d) pontja alapján a hiperlinkek is tekinthetők idézésnek. Tehát amennyiben idézésről van szó, úgy a hiperlink elhelyezése nem sértheti a nyilvánossághoz közvetítés jogát.

2.2.3. Az átdolgozás joga

A szerző jogosult művének átdolgozására,³⁹ valamint hogy erre másnak engedélyt adjon, amely tevékenység alatt elsősorban a fordítást, a színpadi, zenei feldolgozást, filmre való átdolgozást, filmalkotás átdolgozását és minden olyan megváltoztatást kell érteni, amelynek eredményeként az eredeti műből származó más mű jön létre. Szoros kapcsolatban áll

³⁶ Bently: i. m. (30), p. 21–22, 25.

³⁷ Spránitz Gergely: Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 3. sz., 2007. június, p. 44–45.

³⁸ C-516/17. Spiegel Online GmbH kontra Volker Beck, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:625] 80–84. pont.

³⁹ Szjt. 29. §.

a mű egységének védelméhez való joggal, hiszen a mű átdolgozása esetén az eredeti mű olyan megváltoztatásáról beszélhetünk, amikor a kiegészítő vonásokkal rendelkező mű maga is megfelel az egyéni, eredeti jelleg követelményének. Emiatt szükséges ehhez a szerző engedélye.⁴⁰ Gyakran előfordulhat egy idézés átdolgozásként való értelmezése, nem csupán például a zene területén (sampling), hanem akár a képzőművészet terén. A Francis Bacon 1957-ben festett *Study for the Nurse in the Film Battleship Potemkin*, nem átdolgozása a *Potemkin Páncélos* című film egy jelenetének, hanem annak idézése.⁴¹ Hasonló eset Édouard Manet 1863-as *Reggeli a szabadban*, mely a Raffaello *Páris ítélete* című művéről Marcantonio Raimondi által készített metszetet idézi.

2.3. A szólásszabadsághoz való jog

Ez a jog azonos a véleménynyilvánítás szabadságához való joggal, Alaptörvényünk is ezen a néven szabályozza a IX. cikk első bekezdésében, amelyben deklarálja, hogy mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ezen jog minden demokratikusan működő jogállam sarkalatos joga, mely nélkül az állam megfelelő működése elképzelhetetlen lenne, egyben ez a sajtószabadság anyajoga. Számos nemzetközi egyezmény is deklarálja ezt a jogot.

Az 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 19. cikke⁴² úgy fogalmaz, hogy „minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjeszthessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.”

Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett,⁴³ az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én kelt egyezmény 10. cikkének első bekezdése mellett, hogy deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogot, azt is hozzáteszi, hogy e jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárookra tekintet nélkül, és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna.

Az 1976. évi törvényerejű rendeletben kihirdetett, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19. cikkének második bekezdése hasonlóan fogalmaz: „Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más, tetszése szerinti módon történő – ke-

⁴⁰ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 241–244.

⁴¹ <https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/study-for-the-nurse-in-the-film-battleship-potemkin>.

⁴² Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

⁴³ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

resésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.”⁴⁴ Az idézés maga is a szólásszabadság gyakorlásának egyik formája, hiszen enélkül a tudományos, művészeti és irodalmi élet szereplői nem tudnának hatékonyan vitázni egymással, tanulmányok és kritikák sem tudnának megjelenni, ha nem lehetne a kortársak vagy elődök munkáiból idézni. Faludi Gábor egy korábbi munkájában egészen odáig megy, hogy a paródia külön szabályozására nincs is szükség, mivel az idézés tökéletesen lefedi azt.⁴⁵ Amikor az idézés megengedhetőségéről beszélünk, elsősorban a mű egységének védelméhez való jog ütközik részben a szólásszabadság jogával, hiszen minden szóolás, tegyék azt tudományos vagy művészeti környezetben, szükségképpen jelent párbeszédet más művekkel, így elkerülhetetlen, hogy ezen argumentáció során bizonyos arányban sérüljön egyes művek integritása.

Az EUB a Deckmyn-ügyben foglalkozott hasonló kérdéssel,⁴⁶ ott a paródiakivétellel kapcsolatban merült fel a szólásszabadság és a szerzői jog közötti egyensúly problematikájának kérdése. Ebben az ügyben az EUB kimondta, hogy a paródia a szólásszabadság egy sajátos formája, ezért kellő mértékben figyelembe kell venni az Infosoc-irányelv 2. és 3. cikkében szereplő személyek jogait és érdekeit, valamint a paródiakivételre hivatkozó személy véleménynyilvánításhoz való jogát. A paródia megengedhetőségét széles körűen határozza meg az EUB, annak egy létező művet kell megidéznie az eltérések bemutatásával, humor vagy gúny alkalmazásával. Mivel az EU korlátozott felhatalmazással rendelkezik a szerzői jog harmonizációja területén, az általánosan elfogadott álláspont szerint az EU-nak nincs lehetősége jogalkotásra a szerző személyéhez fűződő jogainak területén. Ennek ellenére az EUB ilyenkor valamely alapjogra való hivatkozással, egyúttal egyes személyhez fűződő jogokról is dönt, így fordulhat elő, hogy a Deckmyn-ügyben sem az utóbbiak kerülnek hivatkozásra, hanem a faj, szín és etnikai származás alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalmának elve.⁴⁷ Egyes vélemények szerint⁴⁸ itt nemcsak a szemben álló személyek alapvető jogait mérlegelte az EUB, hanem tulajdonképpen elismerte a felhasználók jogainak fontosságát a szerzői jogok jogosultjaival szemben.⁴⁹

⁴⁴ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.

⁴⁵ Faludi Gábor: A paródia a szerzői jogban. In: *Kőhidi Ákos, Keserű Barna Arnold* (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt., Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, Győr, 2015, p. 95.*

⁴⁶ C-201/13. Johan Deckmyn kontra Vrijheidsfonds VZW kontra Helena Vandersteen és társai, ítélet [ECLI:EU:C:2014:2132] 25. pont, 27. pont, 30. pont, 34. pont.

⁴⁷ A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról.

⁴⁸ Stavroula Karapapa: The Quotation Exception under EU Copyright Law – Paving the way for user rights. In: *Eleonora Rosati*: *Routledge Handbook of EU Copyright Law* (Routledge Handbooks), 2021, p. 257–258.

⁴⁹ Ujhelyi Dávid: A paródiakivétel szükségessége és lehetséges keretrendszere a hazai szerzői jogban. Ludovika, Budapest, 2021, p. 84.

2.4. A sajtószabadság joga

A sajtószabadság joga a szólásszabadság jogából ered. Az Alaptörvény IX. cikkének (2) bekezdése mondja ki, hogy „Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.” E jog gyakorlásához szintén elengedhetetlen a célnak megfelelő szintű idézés, hiszen a különböző médiumok nem tudnának tájékoztatni jelentős tudományos felfedezésekről és művészeti eredményekről, sőt, akár bármilyen eseményről, amennyiben nem lenne lehetőségük ezen eredmények és események idézésére. Fontos kiemelni, hogy a sajtószabadság nem csupán a nyomtatott sajtó számára teszi lehetővé az idézést, hanem gyakorlatilag minden, a média fogalma alá tartozó, információt terjesztő szolgáltatásnak: pl.: rádió, televízió. Emellett ki kell terjednie minden online médiatartalomra, függetlenül a megjelenési platformtól és az előállítás módjától. Érdemes megjegyezni azt is, hogy az Szjt. alapján a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények és napi hírek nem állnak szerzői jogi védelem alatt.⁵⁰

Az Szjt.,⁵¹ az Infosoc-irányelv,⁵² valamint a BUE⁵³ is lehetővé teszi ugyanakkor a gazdasági, politikai és vallási témájú cikkek többszörözését vagy műsorok sugárzását, amennyiben az átvételt kifejezetten nem tiltották meg, de ilyen esetekben is fel kell tüntetni a forrást és a szerző nevét. A sajtószabadság érvényesülését így egy külön szabad felhasználás is biztosítja. Ezen esetekben is mindig az adott helyzetet megvizsgálva kell dönteni arról, hogy mihez fűződik nagyobb érdek: a szerző személyiségi jogainak védelméhez vagy a közvélemény tájékoztatásához.

2.5. A tudományok és művészetek szabadságához való jog

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye nem szól erről a jogról, míg az Európai Unió Alapjogi Charta 13. cikke⁵⁴ külön említi a művészet és a tudomány szabadságát. A Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmány 19. cikk második bekezdésében csupán az jelenik meg, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága magában foglalja többek között mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli, művészi formában történő keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.⁵⁵ Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy „Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát,

⁵⁰ Szjt. 1. § (5) bekezdés.

⁵¹ Szjt. 36. § (2) bekezdés.

⁵² 2001/29/EK irányelv 5. cikk (3) bekezdés c) pont.

⁵³ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet 10bis cikk.

⁵⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2007/C 303/01).

⁵⁵ Koltay András: A művészet szabadsága: a nem létező alapjog. Pázmány Law Working Papers, 2016. 4. sz.

továbbá – a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében – a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát.”

Az Alkotmánybíróság korábban határozatban mondta ki, hogy *„tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága.”*⁵⁶ Egy másik határozatában arra mutatott rá, hogy *„a művészeti élet szabadsága a művész bármely meg nem engedett korlátozástól mentes önkifejezését, a művészeti alkotások nyilvánosság elé tárását, bemutatását, terjesztésének szabadságát is jelenti.”*⁵⁷ A művész nem csupán az önkifejezés céljából alkot, és a tudós nemcsak önös érdekből kutatja a világegyetem titkait, ezekkel a céljuk az emberiség közös tudásának gyarapítása. Ezen jog gyakorlása is számottevően megnehezülne, ha a mű integritásához való jog miatt nem lehetne más szerzőkre hivatkozni, azok állításait saját gondolatmenetek alátámasztásához felhasználni, vagy azokat megcáfolni. A művészet fejlődéséhez, az egyéni, eredeti művek megalkotásához hozzátartozik az elődök műveiből való ihletszerzés, a művekkel, illetve azok mondanivalóival való párbeszédbe elegyedés, amelynek elengedhetetlen részét képezi az idézés. Bizonyos műfajokban elkerülhetetlen annak alkalmazása (pl.: újságcikkekben, tudományos írásokban, dokumentumfilmekben). Így amikor az idézés megengedhetőségéről beszélünk a mű integritásának sérelmével szemben, azt is figyelembe kell vennünk, hogy jóllehet a szerzőt a műveivel kapcsolatban rendkívül erős védelemmel kell ellátni, ez nem járhat a mű egyes részei idézésének kizárásával, hiszen ezzel meghiúsulna a mű egyik fő célja, a párbeszéd kialakulásának elősegítése a társadalomban. Ezt az álláspontot támasztja alá Ujhelyi Dávid is, aki azt írja az egyensúlyelmélettel⁵⁸ kapcsolatban: *„...a szerzőt és a társadalmat – talán kicsit a monista álláspontra emlékeztetve – olyan folyóként látja, amely bár egy szakaszon elágazik, mégis visszatér önmagába. Ahogy a folyó egyik ága, a szerző alkotótevékenységében kiemelkedik egy rövid időre a társadalom tagjai közül, de kizárólagos jogainak megszűntével visszatér oda, magával hozva mindazt, amit az alkotási folyamatban létrehozott, táptalajt adva ezzel a társadalom más tagjainak is az alkotásra.”*⁵⁹

2.6. A szabad felhasználás

A szerzői jog ugyan elsősorban arra hivatott, hogy a szerző műveivel kapcsolatos jogainak hatékony védelmet kínáljon, emellett azonban azt is biztosítja, hogy a felhasználók hozzáfér-

⁵⁶ 30/1992. (V.26.) AB.

⁵⁷ 24/1996. (VI.25.) AB.

⁵⁸ Az egyensúlyelmélet a szerzői jogot megalapozó egyik elmélet, amely annak célját elsősorban a jogosultak és a felhasználók érdekei közötti harmónia megteremtésében látja. A felhasználók számára azért kell bizonyos jogosultságokat biztosítani a jogosultakkal szemben, mert a szerző nem a semmiből alkot, hanem a korábbi korok emberei által létrehozott kollektív tudásból. Műve attól nem egy elkülönült entitás lesz, hanem az is a részévé válik. *Ujhelyi: i. m. (2), p. 36–39.*

⁵⁹ *Ujhelyi: i. m. (2), p. 37.*

jenek ezekhez a szerzői művekhez. Az Sztj. Preambuluma kifejezetten említi, hogy a szerzői jogi szabályozás egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, a felhasználók és a közönség érdekei között. A Nagykommentár szerint⁶⁰ ugyan a szabad felhasználás esetkörei nem teremtettek alanyi jogot a felhasználásra a magyar jogban a társadalom oldalán, az EUB számos lentebb vizsgálandó döntésében arra jutott, hogy a szerzői jogi korlátozások és kivételek alanyi jogokat (users rights) keletkeztetnek.

Ahogy a korábbi fejezetekben láthattuk, lehetőség nyílhat arra, hogy a szerzői jogok hátrányára más alapjogok is érvényesüljenek, ilyen például a véleménynyilvánítás szabadsága. Ez a fajta szabályozás lehetővé teszi külső korlátozások, mint például az Európai Unió Alapjogi Chartája vagy az Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezéseinek alkalmazását, ami minden esetben egyedi mérlegelés tárgyát képezi. Olyan, a társadalom széles köre által megkövetelt jogok érvényesülése tartozhat ide, mint például a szellemi alkotótevékenység megkönnyítése (nem a más alkotók terhére való teljes szabadság), az iskolai oktatás és tudományos kutatás megkönnyítése, a magánfelhasználás segítése, az információs szabadság érvényre juttatása, a művek közönséghez jutásának megkönnyítése, a kulturális ipar könnyebb működéséhez fűződő érdek, valamint a digitális technikákkal összefüggő okok.⁶¹

Az Sztj. 33. §-ának (1) bekezdése értelmében szabad felhasználás esetén nincs szükség a szerző engedélyére, a felhasználás pedig díjtalan. Ez a kivétel kizárólag a már nyilvánosságra hozott művekre vonatkozik, hiszen az első ízben való jogszerű nyilvánosságra hozatal joga a szerzőt illeti meg, az ő engedélye ilyen esetben tehát mindig szükséges, engedély nélkül még ha egyébként a szabad felhasználás többi feltételének megfelel is a felhasználás, sérülnek a szerző személyhez fűződő jogai. A (2) bekezdés azokat a feltételeket határozza meg, amelyek érvényesülése esetén a nyilvánosságra hozott mű a szerző engedélye nélkül, díjtalanul felhasználható. Ezen háromlépcsős tesztnek is nevezett feltételrendszer szerint a szabad felhasználás is csak annyiban megengedett, amennyiben az nem sérelmes a mű rendes felhasználására, indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, valamint megfelel a tisztesség követelményeinek, és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

A háromlépcsős teszt egészen a BUE 1967. évi revíziójára vezethető vissza, amikor a Stockholmi Jegyzőkönyv beemelte a többszörözési jogot az egyezménybe, ezzel kapcsolatban országonként igen eltérő kivételek születtek. Vitássá vált, hogy e kivételek mindegyike szerepeljen az egyezményben, vagy pedig csak egy általános kivétel, keret kerüljön bevezetésre. A témát elsőként az egyik berni kutatócsoport (Study Group) vizsgálta meg, majd az általuk készített jelentés alapján a kérdés a kormányzati szakértőkből álló bizottság (Committee of Governmental Experts) elé került. Végül azért döntöttek a már akkor is háromlépcsős tesztnek nevezett szabályozás mellett, mert amennyiben minden nemzeti

⁶⁰ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 261.

⁶¹ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 261–264.

kivétel felsorolásra került volna, úgy a többszörözési jog védelme jelentősen csökkent volna. A megfogalmazott általános kivétellel lehetővé vált valamennyi megtartása, anélkül, hogy azokat külön nevesíteni kellene.

Mivel a háromlépcsős tesztet csupán a többszörözési joggal kapcsolatban írja elő az egyezmény, a más szerzői jogok vonatkozásában bevezethető korlátozásokat az egyezmény alapján nem kell alávétetni a háromlépcsős tesztnek. A többszörözési jogon kívüli jogosultságok tekintetében a korlátozások így kiesnek.⁶²

A BUE 9. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a háromlépcsős tesztet, amelynek értelmében az Unióhoz tartozó országok akkor tehetik lehetővé művek többszörözését, ha erre különleges esetben kerül sor, az ilyen többszörözés nem sérelmes a mű rendeltetésszerű felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

1994-ben a TRIPS-megállapodással újraértelmezésre került a háromlépcsős teszt,⁶³ amelyet már nem csupán a többszörözési jog tekintetében, hanem minden vagyoni jog tekintetében alkalmazni kell. A teszt a 13. cikkben került rögzítésre, ahol a BUE-val ellentétben már nem esik szó nemzeti jogalkotóról, és egyértelműen jelezve van, hogy nem a többszörözési joggal kapcsolatos szabad felhasználási keretrendszerről van szó, hanem minden kivétel és korlátozás esetén alkalmazandó, általános feltételrendszerről. A TRIPS-ben szerző helyett már jogosult szerepel, azaz a teszt különleges esetekben teszi lehetővé a kivételek és korlátozások alkalmazását, amennyiben azok nem állnak ellentétben a mű szokásos felhasználásával, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (továbbiakban: WIPO) a kilencvenes években dolgozta ki az úgynevezett internetszerződéseket, a WCT-t és a WPPT-t,⁶⁴ amelyek közül az előbbi a szerzői jogot, utóbbi az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók jogait szabályozza. A háromlépcsős tesztet a WCT 10. és a WPPT 16. cikke tartalmazza, melyek megfogalmazásukban nagyban emlékeztetnek a BUE és a TRIPS-megállapodás szövegére azzal az eltéréssel, hogy a WCT és a WPPT cikkei kifejezetten a digitális tartalmakkal kapcsolatos kérdéskörökre irányulóan kerültek kidolgozásra.

Az EU tekintetében elmondható, hogy annak minden tagállama egyben tagja a Berni Uniónak is, az EU aláírója a TRIPS-megállapodásnak, a WCT-t és a WPPT-t pedig a 2000/278/EK tanácsi határozat hagyta jóvá a közösség nevében. Az EU-ban több jogforrás is tartalmazza a háromlépcsős tesztet, mint a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv, az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv, a bérleti jogról,

⁶² Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-ORAC, Budapest, 2010, p. 40–53.

⁶³ 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről.

⁶⁴ 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről.

valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 2006/115/EK irányelv és az 2001/29/EK irányelv.⁶⁵

A háromlépcsős teszt első feltétele, hogy a szabad felhasználások csak különleges esetekben merülhetnek fel. Egyes szerzők szerint ez pontosan körülhatárolt eseteket jelöl, míg mások szerint pedig azt, hogy tágan értelmezhető korlátozásokat nem lehet bevezetni. A kettő közötti különbség a szabad felhasználás kontinentális és angolszász értelemezésének különbségéből ered, azonban semmi sem utal arra, hogy a szigorúbb értelmezés meggyengítené a szabályozásnak a két jogrendszer között betöltött hídszerepét. A különleges eset olyan kiemelt érdek, ami miatt a jogalkotó szükségesnek tartja a szerző kizárólagos jogainak korlátozását. Mind az első, mind a harmadik lépcsőben a szerzői joggal szemben lévő ilyen lehetséges társadalmi igényeket kell megvizsgálni, de míg az előbbiben a szóba jöhető érdekek jellegét kell vizsgálni, a harmadik lépcsőben már konkrétan kell összemérni a szemben álló célokat.

Az, hogy a felhasználás ne legyen sérelmes a mű rendes felhasználására, nemcsak a szerzők, hanem a mű más hasznosítóinak is érdeke. Garanciát jelent, hogy a mű felhasználásán keresztül a szerző számára az anyagi és erkölcsi elismerés, valamint a bevételek nem kerülnek feleslegesen korlátozás alá, azaz nem üresítik ki őket szabad felhasználási esetekkel vagy más jogintézményekkel a felhasználók javára. A rendes felhasználás sérelmére akkor kerül sor, ha a felhasználókat megillető szabad felhasználás a jogosult tényleges vagy potenciális bevételét vonja el, amely az adott műtípus esetében jelentős arányú, a rendes felhasználási módokkal versenyezni képes, vagy azt alappal lehet valószínűsíteni. Abban az esetben, ha a második lépcső feltételei nem teljesülnek, az nem ellensúlyozható díj fizetésével.

Amennyiben az első két feltételnek megfelel a felhasználás, azt kell megvizsgálni, hogy vajon nem sérti-e indokolatlanul a jogosult jogos érdekeit. Míg az első két lépcsőfok a szerzői jog primátusát hangsúlyozza, addig ez a követelmény a szerzői alkotásokkal kapcsolatos eltérő érdekek közötti egyensúlyt biztosító korlátozások arányosságát biztosítja. A szerző jogos érdekei alatt egyszerre kell érteni a jogalkotó döntését megelőző, formális elvet, és olyan biztosított vagy biztosítandó jogok összességét, amelyek lehetővé teszik a jogosult számára törvényben biztosított jogainak gyakorlását. Elsősorban ez alatt azt kell érteni, hogy a szerző alkotásaiért megfelelő erkölcsi és anyagi elismerésben részesül, ami további művek megalkotására ösztönzi. Emellett figyelembe kell venni a jogszabályok által már korábban biztosított, pozitív érdekeket is. Az érdekek jogosságát hasonló módon kell megállapítani, és nemcsak a már biztosított jogokat kell alapul venni, hanem a társadalom szokásait, valamint kulturális tradícióit is. Tekintettel arra, hogy a szerzői jog minden korlátozása sérti a szerző jogos érdekeit, ezért csak indokolt esetben van mód azok alkalmazására. Így a jogos érdek indokolatlan sérelme nem vezethet korlátozás alkalmazásához, valamint amennyiben

⁶⁵ *Ujhelyi Dávid*: „That escalated quickly”, avagy a háromlépcsős teszt és a paródia kapcsolódási pontjai – I. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 14. (114.) évf. 6. sz., 2019. december, p. 18–33.

megfelel az első két lépcsőnek, és indokolt a szerzői érdeksérelem, jelentősebb korlátozás is bevezethető. A jogalkotó a korlátozást díjigény bevezetése mellett is biztosíthatja, ami nem jelenti bármely indokolatlan sérelem megengedetté válását pusztán díjfizetés ellenében, hanem az indokolt sérelmek esetében biztosítja, hogy mértékükben ne váljanak indokolatlanná. A díjfizetés csak a harmadik lépcső esetében releváns, amennyiben a felhasználás nem felel meg az első kettő lépcsőnek, a díjfizetés ebben az esetben sem teszi jogszerűvé az indokolatlan sérelmet.⁶⁶

Ugyan egyes szerzők szerint⁶⁷ az idézés teljességgel különálló szabad felhasználás, ami nem vethető alá a háromlépcsős tesztnek, ugyanis a BUE, a TRIPS és a WCT, is külön kezeli, annak analóg módon való alkalmazása segítséget jelenthet olyan kifejezések értelmezésénél az idézéssel kapcsolatban, mint a „bevett szokások”, „tisztességes gyakorlat”, „cél által indokolt terjedelem”.

3. AZ IDÉZÉS ÉRTELMEZÉSE A JOGFORRÁSOK ÉS A JOGGYAKORLAT TÜKRÉBEN

3.1. Berni Uniói Egyezmény

A legfontosabb nemzetközi jogforrás, mely rendelkezést tartalmaz az idézésre tekintettel, a BUE, melyhez hazánk 1922. február 14-én csatlakozott, de csak az 1975. évi 4. törvényerejű rendelettel hirdette ki.

A BUE 1948. évi brüsszeli felülvizsgálati konferenciáját megelőzően még nem szerepelt az egyezményben az idézés mint szabad felhasználás. Az 1886-os eredeti szövegben csupán az irodalom és művészet alkotásaiból vett „kivonatok vagy részletek” felhasználásáról volt szó kifejezetten iskolai vagy tudományos célra.⁶⁸ Az 1928-as római felülvizsgálati konferencián már egy olyan tervezet elfogadását indítványozták, amely kritikai, oktatási vagy polemikus célból tette volna lehetővé rövid szövegek idézését irodalmi művekből, az idézés más eseteit pedig a tagállamok egymás közötti megállapodásaira kívánta bízni, a tervezet elfogadására azonban nem került sor.⁶⁹ Az 1948-as brüsszeli konferencián a korábbi lehetőségek közé bekerült az újságcikkekből és időszaki kiadványokból való idézés más újságcikkekben, első-sorban hírösszefoglalókban, továbbá megjelent a forrás megjelölésére, valamint azokban az esetekben, amikor az megismerhető, a szerző nevének feltüntetésére vonatkozó kötelezettség. A további technológia és műfaj szerinti distinkciót pedig teljesen a BUE tagországai-

⁶⁶ Gyenge: i. m. (62), p. 74–86.

⁶⁷ Tanya Aplin, Lionel Bently: *Global Mandatory Fair Use – The Nature and Scope of the Right to Quote Copyright Works*. Cambridge University Press, 2020, p. 60–68.

⁶⁸ Ranschburg Viktor: *A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra*. Eggenberg-féle Könyvkereskedés, Budapest, 1901, p. 5.

⁶⁹ Aplin, Bently: i. m. (67), p. 8–11.

nak jogkörében hagyta,⁷⁰ tehát már ekkor felismerték, vagy legalábbis érezték a tagállamok delegációinak tagjai, hogy az idézés egy jóval bonyolultabb terület, és az egyes országokban nagyon is eltérő megítélés alá eshet.

A jelenlegi szöveg tervezetét az 1967-es felülvizsgálati konferencián fogadták el. Ellenében az egyezmény más rendelkezéseivel, ahol a legtöbb esetben a tagállamok jogalkotó szerveire hagyják az egyes jogintézmények szabályozásának kidolgozását, az eredeti szöveg nem tesz ilyen kitétel. Mindössze deklarálja, hogy az idézés megengedett, ha egyébként megfelel a rendelkezésben rögzített feltételeknek („*it shall be permissible...*”). A francia szövegből még inkább kitűnik a rendelkezésnek ezen természete („*Sont licites les citations...*”).⁷¹ Ez teszi különlegessé az idézést, ugyanis ezáltal olyan szabad felhasználássá válik, amely a legközelebb áll ahhoz a kivételek és korlátozások között, hogy valódi jogosultsággá váljon.⁷²

A BUE 10. cikkének (1) bekezdése rendkívül széles körben teszi lehetővé az idézést, műfaji korlátozást nem is találhatunk benne, az egyetlen kikötés csupán, hogy a műnek „*a közönség számára korábban már jogszerűen hozzáférhetővé tett*” alkotásnak kell lennie. Ez a művek sokkal szélesebb körét öleli fel, mint például a BUE 3. cikk (3) bekezdésében definiált megjelent művek, azalatt ugyanis a szerző hozzájárulásával megjelent műveket kell érteni. A „*jogszerűen hozzáférhetővé tett*” alatt viszont más cselekmények is érthetők, így például a jogszabály által kötelezően előírt hozzáférhetővé tétel, a nyilvános előadás, szavalás, koncert. Azoknak a teljesítményeknek a kategóriáját is széleskörűen kell értelmezni, amiben az idézés megtörténik, ugyanis, ahogy azt Ficsor Mihály is megjegyzi,⁷³ ezzel kapcsolatban semmilyen megszorítást nem tartalmaz a BUE 10. cikk (1) bekezdése, tehát amennyiben megfelel a meghatározott kritériumoknak, elvileg bármilyen teljesítménnyel kapcsolatban elképzelhető.

Az első ilyen kritérium, hogy a felhasználás megfelel a „*bevett szokásoknak*” (*fair practice*), amellyel kapcsolatban azonban nem sok fogódzót ad az egyezmény. A szakirodalom szerint itt elsősorban a BUE 9. cikk (2) bekezdésében meghatározott háromlépcsős tesztből kell kiindulni, amelynek értelmében az idézés olyan esetekben felel meg a bevett szokásoknak, amennyiben olyan különleges esetekben valósul meg, amelyek nem sérelmesek a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a szerző jogos érdekeit. Mivel ezt csak a többszörözési joggal kapcsolatban írja elő az BUE, a *lex specialis derogat legi generali* elv alapján, amennyiben az idézés speciális követelményei nem teljesülnek, nem alkalmazható a háromlépcsős teszt sem.⁷⁴ Ez a kritérium inkább egy olyan szempont, amit a bíróságoknak kell vizsgálniuk esetről esetre. Fontos támpontot jelenthet ehhez, hogy az idézés csak „*az el-*

⁷⁰ Sam Ricketson, Jane C. Ginsburg: International Copyright and Neighbouring Rights Vol. 1. Oxford University Press, 2006, p. 784–785.

⁷¹ Ficsor Mihály: Guide to Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO. WIPO, 2003, p. 61.

⁷² Ricketson, Ginsburg: i. m. (70), p. 788–789.

⁷³ Ficsor: i. m. (71), p. 62.

⁷⁴ Gyenge: i. m. (62), p. 50.

érni kívánt cél által indokolt mértékben” megengedett. Ficsor Mihály kapcsolatot is von ezen két követelmény között, a bevett szokás általánosságban utal arra, hogy mikor jogszerű az idézés, míg a cél által indokolt mérték egy specifikus esetét határozza meg e követelménynek. Abban az esetben tehát, ha ez utóbbi feltétel nem teljesül, akkor a felhasználás a bevett szokásoknak sem felelhet meg.

Más szabad felhasználások esetében pontosan meg van határozva, milyen szándékból kerülhet sor annak alkalmazására, míg a BUE 10. cikk (1) bekezdésének megfogalmazása nem zár ki kifejezetten semmilyen célt.⁷⁵ Ez is inkább azt támasztja alá, hogy a tagállamok nem kívánták pusztán a szövegalapú művekre korlátozni ezt a szabad felhasználást. A rendelkezés előtörténetéből is erre lehet következtetni. Az 1948-as brüsszeli konferencián el is fogadtak egy olyan indítványt, mely szerint nem lehet megadni az idézés céljainak kimerítő listáját, ezért ne is tartalmazzon a rendelkezés ilyen. A konferenciák munkáiból azonban kitűnik, hogy a tudományos, kritikai, valamint az oktatási célok mindig is elfogadható céloknak minősültek az idézés szempontjából, de szó volt olyan idézetekről is, amelyek kutatók tudományos munkájában jelennek meg szemléltetési céllal vagy egy bizonyos vélemény megtámogatására.

A szakértői bizottság (Committee of Experts) 1965-ös riportjában az igazságügyi, politikai és szórakoztatási célok is megjelennek, az egyes számú főbizottságban (Main Committee I) pedig a művészi hatású idézetekről is szó volt. A megfogalmazás nem véletlen, ugyanis alatta nem csupán a művészeti alkotásokból vett részleteket értették, hanem az olyan modern művészeti irányzatokat, amelyek valamilyen specifikus hatást kívántak elérni az idézés alkalmazásával (pl.: kollázs).⁷⁶ Az egyetlen konkrét eset, amit a BUE 10. cikk (1) bekezdése meghatároz az idézés lehetséges eseteként, az *„újságcikkekből és időszakos gyűjteményekből sajtószemle formájában történő idézés”*. Ez a megfogalmazás mind a magyar (sajtószemle), mind az angol (press summary) szövegben félrevezető, ugyanis a sajtószemle ugyan tartalmazhat idézetet, de nem lesz azzal azonos. Ricketson és Ginsburg szerint a francia szöveget kell alapul venni, amiben a *„revue de presse”* kifejezés szerepel, ami nem egy összefoglaló, sokkal inkább különböző sajtóorgánumok összegyűjtött véleménye egy adott témával kapcsolatban. Ficsor Mihály szerint ezt a fordulatát a rendelkezésnek úgy kell értelmezni, hogy az idézet része lehet egy sajtószemlének. A BUE megfogalmazása műveket nem zár ki a 10. cikk (1) bekezdésének hatálya alól, de még vagyoni jogokat sem, tehát nem csupán a többszörözési jog gyakorlásával kapcsolja össze azt, az idézés megtörténhet egy előadás (akár tudományos, akár művészi) vagy közvetítés során. A francia *„revue de presse”* is ezt támasztja alá, ugyanis egyes BUE-tagországokban (Franciaország, Ausztrália) léteznek olyan tévéműsorok, amelyek gyakorlatilag ezt a műfajt emelik át a tévéképernyőre. Sok ország delegációja (elsősorban Franciaorszáé) nehezményezte, hogy a rendelkezés nem írja elő

⁷⁵ Ficsor: i. m. (71), p. 62.

⁷⁶ Ricketson, Ginsburg: i. m. (70), p. 786–787.

az idézetek rövidegét. Az egyes számú főbizottság szerint azonban túlzottan nehéz lenne meghatározni egy minden tagországra kiterjedő mennyiségi korlátot, a többség inkább úgy látta, a terjedelem korlátját esetről esetre kell vizsgálni, illetve a bevett szokásokra kell bízni.

Egy további kritérium található a BUE 10. cikkében, a (3) bekezdésben, amely értelmében a forrást meg kell jelölni idézéskor, és amennyiben feltüntették, a forrásmű szerzőjének a nevét is. Ezen rendelkezésnek való megfelelés nem jelent egyfajta kivételt a BUE 6bis cikk (1) bekezdése alól, azt inkább kiegészíti. Bizonyos esetekben az idézés együtt járhat a mű valamilyen megváltoztatásával, ez azonban nem jelenti, hogy mindenféle, egyébként a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes felhasználás megengedetté válna a 10. cikk (3) bekezdése alapján. Sokkal inkább úgy kell felfogni, mint egy plusz biztosítékot a szerző személyiségi jogainak védelme érdekében. Ez a szerepe érvényesül azon országok esetében is, amelyek nem fogadják el a BUE 6bis cikk (2) bekezdését, így ezen országoknak is el kell ismerni a szerzőségeket a szerző halála után.⁷⁷

3.2. Az Európai Unió szabályozása és joggyakorlata

3.2.1. Infosoc-irányelv

Az EU elsősorban a már többször is említésre került Infosoc-irányelvben foglalkozik az idézés kérdésével. Az irányelv 5. cikke foglalkozik a többszörözéshez, a nyilvánossághoz közvetítéshez és a terjesztéshez való jogokkal kapcsolatos szabad felhasználásokkal,⁷⁸ amelyek „a la carte” módon jelennek meg, azaz egy kivételével valamennyi szabad felhasználás átültetése fakultatív jellegű.⁷⁹ Feltétel ugyanakkor, hogy mindegyik kivételnek és korlátozásnak meg kell felelnie az 5. cikk (5) bekezdésében meghatározott háromlépcsős tesztnek. Az 5. cikk (3) bekezdés d) pontjában szabályozott idézés a BUE 10. cikk (1) bekezdéséből ered, ahhoz hasonlóan, „a korábban jogszerűen nyilvánosságra hozott” kifejezés a cselekmények sokkal szélesebb körét fedi le, mint amit a BUE 3. cikk (3) bekezdése tartalmaz. Az alatt, mint már korábban erről szó volt, jogszabály által előírt közzététel, előadás és műsorsugárzás is érthető. Természetesen e rendelkezés is előírja a forrás és a szerző nevének feltüntetésére vonatkozó kötelezettséget, továbbá a tisztességes gyakorlatnak (fair practice) való megfelelést. Hasonlóan a BUE-hoz, itt is elsősorban a háromlépcsős teszt szolgálhat segítségül a bíróságoknak annak eldöntésében, hogy mi minősülhet tisztességes gyakorlatnak.

Az idézés terjedelmével kapcsolatban itt sem találhatunk konkrét mennyiségi korlátozást, csak annyit, hogy a felhasználásnak a „a cél által indokolt terjedelemben” kell történni.

⁷⁷ Ricketson, Ginsburg: i. m. (70), p. 795–796.

⁷⁸ Tattay Levente: Az Európai Bíróság gyakorlata a szerzői alkotások digitális feldolgozása terén. In: Kóhidi, Keserű (szerk.): i. m. (45), p. 518.

⁷⁹ Szilágyi Emese: Az InfoSoc irányelv magyar jogharmonizációs kérdései a német példa tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 1. sz., 2003. február.

nie. Tehát az idézésnek nincsenek sem konkrét területi korlátai, sem kizárólagos céljai, a rendelkezésben meghatározott „kritikai vagy ismertetési cél” csupán példálózó felsorolás, szemléltetése a leggyakoribb alkalmazásoknak. Nem tűnik szerencsésnek ez a megfogalmazás, ugyanis ez a két cél pont azt érzékelteti, mintha csak szövegalapú művekben valósulhatna meg az idézés, holott ilyen korlátozásra egyébként semmi nem utal a rendelkezésben. A cél által indokolt terjedelem túllépése lenne, ha példának okáért egy fotós fényképeiről szóló újságcikk írója kritikai véleményének illusztrálásához több fényképet használna fel, mint amennyi szükséges véleményének alátámasztásához, ebben az esetben nem lehetne alkalmazni az 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontját. Ez a kitétel viszont azt is jelenti, hogy bizonyos esetekben a cél akár az egész forrásmű idézését szükségessé teheti, elsősorban vizuális alkotások vagy rövid lírai művek tekintetében, ezekben az esetekben is szem előtt kell tartani viszont a forrásmű kiegészítő jellegét.⁸⁰

Az Infosoc-irányelv rendelkezése, csakúgy, mint a BUE 10. cikk (1) bekezdése, rendkívül tág teret biztosít az idézés értelmezésének. Gyakorlatilag az eddigiekből azt a következtetést lehet levonni, hogy a jogalkotók nem érezték szükségesnek olyan kritériumok jogszabályba foglalását, amelyek kifejezetten csak a klasszikus, szövegalapú művekben szereplő idézésekre jellemzők. Fontos azonban megvizsgálni, mit gondol ezen kérdéssel az EUB, amely már számos ügyben vizsgálta az idézés kérdését, tovább pontosítva annak lehetőségeit. Egyúttal az esetek arra is rámutatnak, hogy még egy ilyen egyszerű szabad felhasználás is, amely látszólag ritkán okoz problémát az átlagember életében, mennyi dilemmát tud okozni hétköznapiak egyáltalán nem nevezhető ügyekben.

3.2.2. Painer-ügy

Elsőként a Painer-ügyben⁸¹ merült fel az idézés értelmezése, amelyben egy fényképész Natascha Kampusch-ról készített gyerekkori fényképeit használta fel engedély nélkül több német újság is, valamint a képek alapján, számítógépes programmal egy fantomfotót is elkészítettek, amin azt mutatták be, hogy nézhet ki jelenleg. Kampusch még 1998-ban tűnt el, fogvatartójától pedig csak 2006-ban sikerült elszöknie, és egészen az első sajtóinterjújáig nem készült róla semmilyen felvétel. Emiatt használták fel ezeket a képeket a sajtóorgánumok, amelyeket korábban egyébként a hatóságok hoztak nyilvánosságra a nyomozás elősegítése céljából.⁸² Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett indítványban többek között

⁸⁰ *Michel M. Walter, Silke Von Lewinski: European Copyright Law. Oxford University Press, 2010, p. 1049–1050.*

⁸¹ C-145/10. Eva-Maria Painer kontra Standard VerlagsGmbH és társai, ítélet, [ECLI:EU:C:2011:798] és C-145/10. Trstenjak főtanácsnok indítványa: Eva-Maria Painer kontra Standard VerlagsGmbH és társai [ECLI:EU:C:2011:239].

⁸² *Szabó Sarolta: A Painer-ügy hatása a joghatóságra és a szerzői jogra az Unióban. In: Pogácsás Anett (szerk.): Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 533.*

arra is rákérdeztek, hogy vajon megengedhető-e az idézés az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) *d*) pontjára és az 5. cikk (5) bekezdésére tekintettel, ha a művet vagy más, védelem alatt álló teljesítményt idéző újságcikk nem szerzői jogi mű, illetve, ha a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítményt idéző alkotásban nem tüntetik fel annak szerzőjét vagy előadóját.

Az EUB elsőként azt tisztázta, hogy a „nyilvánosságra hozott” kifejezést a rendelkezésben a műnek a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételeként kell értelmezni. Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontjának egyik követelménye sem utal arra, hogy az idézés csakis szerzői jogilag védett műben valósulhat meg. A rendelkezés célja a művek és más teljesítmények felhasználóinak szólásszabadsághoz való joga és a szerzők többszöröségi joga közötti egyensúly megteremtése. Ebben az esetben az egyensúly biztosítása érdekében a felhasználó szólásszabadsághoz való jogának kell érvényesülnie azzal a feltétellel, hogy az idézett mű szerzőjének neve feltüntetésre kerül. Ebből a szempontból pedig irreleváns, hogy az idéző mű szerzői jogilag védett vagy sem. Verica Trstenjak főtanácsnok indítványában hasonló álláspontot képvisel, hozzátéve, hogy egyik korlátozási lehetőség sem kizárólag szerzői jogilag védett művekben alkalmazható, erre való utalás sem a BUE, sem az Infosoc-irányelv idevágó szabályai között nem található. A második részkérdés esetében az EUB felhívja a figyelmet, hogy az idézés jogszerűségéhez szükséges az idézet forrásának és a szerző nevének feltüntetése, ugyanakkor ebben az esetben az alapeljárás alperesei a vita tárgyát képező fényképeket egy sajtóügynökségtől kapták. Azt szükséges tehát megvizsgálni, vajon a sajtóügynökség tudomást szerzett-e a képek átvételekor a szerző nevééről. Amennyiben a válasz igen, úgy az idézésre vonatkozó rendelkezés nem alkalmazható. Jelen esetben az első felhasználás egy bűnügyi nyomozáshoz kapcsolódik, így valószínűleg a vita tárgyát képező fényképeket elsőként a nemzeti közbiztonsági hatóságok hozták nyilvánosságra, amelyek a felhasználással kapcsolatban hivatkozhatnak az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdésének *e*)⁸³ pontjára, és így a szerző nevét se kell feltüntetniük a felhasználás során. A sajtónak ilyen esetekben nem kell vizsgálnia, hogy a szerző neve milyen okból nem került feltüntetésre, sok esetben lehetetlen is lenne számára kideríteni, így ezen esetekben elegendő, ha az idézett mű forrását feltünteti. Ezt az EUB kizárólag abban az esetben teszi lehetővé, ha korábban megtörtént az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *e*) pontja szerinti felhasználás. Az idézésnek ezek szerint minden esetben meg kell felelnie az 5. cikk (5) bekezdésének, ugyanis az elsősorban a felhasználók véleménynyilvánításhoz való jogának kedvez. A szerző részére ilyen alkalmakkor is biztosítani kell bizonyos minimális ellenőrzési kört, hiszen enélkül kevésbé lennének motiváltak műveik nyilvánosságra hozatalában.

Trstenjak főtanácsnok mindehhez hozzáteszi, az idézés általánosságban idegen szellemi alkotás változtatás nélkül, felismerhető módon való visszaadása, tehát szükséges, hogy

⁸³ A tagállamok a 2. és 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában, a közbiztonság érdekében történő, illetve közigazgatási, parlamenti vagy bírósági eljárások megfelelő lefolytatását, valamint ezekről készült tudósítások célját szolgáló felhasználása esetében kivételeket és korlátozásokat állapíthatnak meg.

kapcsolat álljon fenn a forrásmű és az idéző mű között. Fényképek esetében az 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontja csak akkor alkalmazható, ha az egész mű idézésére sor kerül. Bár a döntésnek elsősorban a fényképek szerzői jogi műként való megítélésével kapcsolatos rendelkezését emelik ki egyes szerzők,⁸⁴ az idézés szempontjából is fontos következtetéseket vonhatunk le, hiszen az eljárás során senki nem vitatta a vizuális művek idézhetőségének lehetőségét. Akár teljes művek esetében is jogszerű lehet az idézés, és annak nem feltétlenül kell egy másik szerzői jogilag védett műben történnie. A forrás és a szerző nevének feltüntetése azonban ilyenkor is szükséges. Az, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontjában meghatározott szabad felhasználás az EUB szerint egyéb feltételek fennállása esetén megvalósulhat szerzői jogilag nem védett művekben is, felveti a kérdést, vajon lehetnek-e olyan további körülmények, amelyek lehetővé teszik ezen kivétel alkalmazását egyéb, szerzői jogilag nem védett teljesítményekre is, például a digitális világ területén a korábban már említett GIF-ek esetében.⁸⁵

3.2.3. Funke Medien-ügy

A Funke Medien-ügy⁸⁶ középpontjában egy német internetes napilap áll, amely a német szövetségi hadsereg 2001 és 2012 közötti afganisztáni műveleteiről összeállított jelentéseket (Unterrichtung des Parlaments, továbbiakban: UDP) hozott engedély nélkül nyilvánosságra. A dokumentumok a legalacsonyabb bizalmassági fokkal rendelkeztek a német jog szerint, Németország pedig nem is erre, hanem szerzői jogainak megsértésére hivatkozva perelte be a Funke Medient. Először az EUB kifejtette, hogy a rendelkezés nem harmonizálja teljes mértékben a benne foglalt szabad felhasználás terjedelmét, hiszen a „*tiszteletes gyakorlatnak, a cél által indokolt terjedelemben*” kifejezés arra utal, hogy a tagállamok a rendelkezés átültetése és az azt átültető nemzeti jogi szabályok alkalmazása vonatkozásában jelentős mozgásterrel rendelkeznek. A felhasználás céljai csupán példálózó jelleggel vannak felsorolva. Emellett kiemeli, hogy a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az irányelv rendelkezéseit és az európai uniós jog általános elveit (pl.: arányosság elve). A preambulumban meghatározott célkitűzéseket is figyelembe kell venniük, nevezetesen biztosítaniuk kell a szerzők számára a magas szintű védelmet és a belső piac megfelelő működését, továbbá az egyensúlyt a jogosultak különböző kategóriái között, illetve a jogosultak és a védelem

⁸⁴ David Brophy: All photos are created equal – the Painer case in the CJEU: <https://ipkitten.blogspot.com/2011/12/all-photos-are-created-equal-painer.html>. Mezei Péter: Painer ügy: a portréképek is szerzői jogi műnek számítanak: <https://copy21.com/2012/10/painer-ugy-a-portrekepek-is-szerzoi-jogi-munek-szamitanak/>.

⁸⁵ Lábod Péter: Szerzői jogi user-szabadságok a globális tartalommosztó platformokon. In *Medias Res*, 2021. 1. sz., p. 118–121.

⁸⁶ C-469/17. Funke Medien NRW GmbH kontra Bundesrepublik Deutschland, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:623] és C-469/17. Szpunar főtanácsnok indítványa: Funke Medien NRW GmbH kontra Bundesrepublik Deutschland [ECLI:EU:C:2018:870].

alatt álló teljesítmények felhasználói között. A mérlegelési mozgásteret tovább szűkíti az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében meghatározott háromlépcsős teszt, valamint az értelmezés során az európai uniós jog által védett alapjogok között megfelelő egyensúlyt kell biztosítani. Az idézésre vonatkozó rendelkezés tekintetében emiatt a mérlegelési mozgáster korlátozott.

Az Infosoc-irányelvben meghatározott kivételek és korlátozások jogokat foglalnak magukban, amelyek a szerzői művek felhasználóit illetik meg, és amelyek elsősorban a véleménynyilvánítás szabadságához, valamint a sajtószabadsághoz kapcsolódnak. A szellemi tulajdon-jog védelmét az Európai Unió Alapjogi Charta 17. cikkének (2) bekezdése is elismeri, azonban ez nem jelenti annak abszolút védhetőségét. Az EUB az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát hozza fel példaként, amely szerint a szerzői jog és a véleménynyilvánítás szabadsága közötti egyensúly megtalálásához figyelembe kell venni a diskurzus jellegét, különösen amennyiben az egy politikai vagy közéleti vita. Az adott ügy összes körülményének figyelembevételével lehet eltérni a korlátozó értelmezéstől, amennyiben teljes mértékben összhangban marad a Chartában biztosított alapvető jogokkal.

Nagyon fontos előrelépést jelent, hogy az EUB kimondta, a kivételek és korlátok, így az idézés is, jogokat foglalnak magukban. Eddig ugyanis a szakirodalom szerint ezeket kifejezetten azért nevezték el kivételeknek és korlátozásoknak, mert nem jogokat testesítettek meg, hanem a szerző jogai „letükröződéseinek” tekinthetők.⁸⁷

Az EUB ezek mellett hozzáteszi, a kivételek és korlátozások, valamint az 5. cikk (5) bekezdése közötti kapcsolatra tekintettel a tagállamok nem állapíthatnak meg további kivételeket és korlátozásokat, ugyanis azokra nem terjedne ki az említett (5) bekezdés, ez pedig veszélyeztetné az irányelv által megvalósítani kívánt hatékonyságot és jogbiztonságot.

3.2.4. Pelham-ügy

A Metall auf Metall-ügyként⁸⁸ is elhíresült esetben a sampling problematikájával foglalkozott az EUB. Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben a Kraftwerk nevű zenekar tagjai, akik 1977-ben kiadtak egy hangfelvételt, ami a „Metall auf Metall” című dalt is tartalmazta. 1997-ben Moses Pelham elkészítette a „Nur mir” című számot, melyhez egy két másodperces ritmusszekvencia-részletet is felhasznált a „Metall auf Metall”-ból, ezt nevezzük samplingnek. Hütter azt állítja, hogy Pelhamék megsértették az őt és társait megillető hangfelvétel-előállítói jogokat, az őket mint előadóművészeket megillető jogokat, valamint Hütter szerzői jogait. Szpunar főtanácsnok különvéleményében rámutat arra, hogy semmi nem utal arra, hogy az európai uniós szerzői jogban az idézésre vonatkozó kivétel ne lehetne alkalmazható

⁸⁷ Walter, von Lewinski: i. m. (80), p. 1022.

⁸⁸ C-476/17. Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:624] és C-476/17. Szpunar főtanácsnok indítványa: Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben [ECLI:EU:C:2018:1002].

az irodalmon kívül, más kategóriában is. Az megvalósulhat a zenében is, egy hangfelvétel kivonatának többszörözésével is, ehhez azonban bizonyos feltételeknek teljesülniük kell. Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontjából a főtanácsnok arra következtet, hogy az idézés által valamilyen konkrétan megfogalmazható kapcsolatban kell állnia a forrásműnek és az idéző műnek. Az idézésnek így változatlanoknak és felismerhetőnek kell lennie. Az idézés jogszerűségének harmadik feltételeként említi a főtanácsnok a forrás és a szerző nevének feltüntetését, ami meglátása szerint ugyan nem lehetetlen követelmény a zene területén, azonban ezek megtörténte sem a samplinget frekvencián használó zenei műfajokban, sem Pelhamék esetében nem valósult meg. Emellett mivel a sampling jelen esetben nem jelent kapcsolatot a két mű között és az nem is ismerhető fel, a főtanácsnok szerint így ilyen esetekben nem állapítható meg a 2001/29/EK irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontja szerinti idézés. Az EUB szintén arra a következtetésre jut, hogy az idézésnek valamilyen konkrét párbeszédet kell létrehoznia a művek között (pl.: vélemény alátámasztása, vélemények ütköztetése stb.). Emellett amennyiben a samplinggel létrehozott zenei műben az idegen részlet nem ismerhető fel, úgy idézésről sem beszélhetünk. Annyiban tehát mindenképpen előremutató mind az EUB döntése, mind a főtanácsnok indítványa, hogy nem tartják kizártnak a zenei művek idézését, azt azonban mégis megszorítóbb módon értelmezik.

Érdemes a Német Szövetségi Alkotmánybíróság határozatát megvizsgálni, amelyben kifejti, hogy a művészeti szabadságba beilleszthető a sampling is. Valamennyi már nyilvánosságra hozott mű a társadalmi-kulturális diskurzus részévé válik, így mások művészi tevékenységének fundamentumát képezheti, amit a hangfelvétel-előállítók jogai sem korlátozhatnak. Ez a szabadság akkor is biztosított, ha a hangfelvételt egyébként a felhasználó is elő tudja állítani. A csekély terjedelmű hangminták felhasználásának nincs gazdasági következménye a hangfelvétel-előállítókra (sem a szerzőkre és előadókra) nézve, hiszen a felhasználó rendszerint nem versenytársa az eredeti jogosultnak, tekintettel a művek közötti műfaji különbségekre, az eltérő közönségre, a művek közötti gyakran több évtizedes időbeli eltérésre. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság szerint mindaddig a művészet szabadságának kell elsőbbségét élveznie, amíg az nem okoz szignifikáns gazdasági hátrányokat a hangfelvétel-előállítóknak.⁸⁹ Ezen állásfoglalásra is tekintettel az EUB megközelítését, miszerint a forrás mű és az idéző mű között valamilyen konkrétan megfogalmazható párbeszédnek kell lennie, rugalmasan kell kezelni, hiszen nem feltétlenül lesz mindig azonos a párbeszéd két zenei és két irodalmi mű között. Maga az idézés felismerhetősége sem képezheti akadályt a szabad felhasználásnak, ugyanis a főtanácsnok véleményével ellentétben könnyen jelezhető az egyes daloknál, hogy idézetet tartalmaznak pusztán a forrás és a szerző nevének feltüntetésével, hasonló módon, mint ahogyan a dalokban közreműködő zenészeket tüntetik fel.

⁸⁹ *Mezei Péter: A Metall auf Metall határozat elemzése: <https://copy21.com/2017/02/a-metall-auf-metall-hatarozat-elemzese/>.*

3.2.5. Spiegel Online-ügy

A Spiegel Online-ügy⁹⁰ problematikáját egy Volker Beck nevű német politikus és szövetségi parlamenti képviselő által 1998-ban írt cikk képezte, ami a kiskorúak ellen elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi politikájáról szól. A cikket egy gyűjteményes kötet részeként adták ki álnéven, valamint úgy, hogy a kiadó a címet módosította, és lerövidített benne egy mondatot. Beck kifejezetten kérte a módosítás jelzését, ennek a kiadó azonban nem tett eleget. Becket az írás miatt számos kritika érte, 1993-ban el is határolódott a szövegtől. 2013-ban, a német szövetségi parlamenti választások idején rábukkantak az eredeti kéziratra. Ezt Becknek is bemutatták, aki megküldte a kéziratot különböző szerkesztőségeknek igazának bizonyítása céljából. Ahhoz nem járult hozzá, hogy a kéziratot közze tegyék, saját weboldalára azonban kirakta a következő szövegkiegészítéssel minden oldalon: „E cikktől elhatárolódom. Volker Beck.” A gyűjteményben szereplő szövegnél egy nyilatkozat szerepel: „E szöveg [közvetélelre] jóváhagyás nélkül kerül sor, alcímeit és szövegének részeit a kiadó szabadon átszerkesztette.” A Spiegel Online 2013-ban írt cikkében ezzel szemben azt állítja, a kiadó nem változtatott meg semmit, Beck pedig évekig megtévesztette a közönséget. A cikkben a kézirat és a gyűjteményben szereplő szöveg is elérhető volt hiperlinkek révén. Beck szerzői jogainak megsértése miatt indított pert.

Az ügyben felmerült többek között, hogy mekkora mérlegelési mozgásteret biztosítanak az Infosoc-irányelv 5. cikkében megfogalmazott kivételek és korlátok, valamint hogy a tagállamok jogosultak-e megállapítani további kivételeket és korlátokat, különös tekintettel a tájékozódás és a véleménynyilvánítás szabadságára. Ezeket az EUB korábban már vizsgálta a Funke Medien- és a Pelham-ügyben, ezért itt csak az újdonságokat ismertetjük.

Szpunar főtanácsnok szerint a tagállamok kötelesek belső jogukban biztosítani a Infosoc-irányelv 2–4. cikkében meghatározott kizárólagos jogok védelmét, ezek a jogok csak az irányelv 5. cikkében kimerítően felsorolt kivételek és korlátozások esetében korlátozhatók. Az EUMSZ 167. cikk (4) bekezdése,⁹¹ mely szerint az EU a szerződések egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során figyelembe veszi a tagállamok kulturális szempontjait, csupán általános iránymutatás, amely nem teszi lehetővé a tagállamok számára a másodlagos uniós jogtól való eltérést. Az irányelv már megfelelő kivételeket és korlátozásokat tartalmaz a szerzői jog és a véleménynyilvánítás, valamint a sajtószabadság összehangolása terén. Amennyiben a bírói gyakorlatra lenne bízva további kivételek és korlátozások megállapítása, az egy olyan fair use doktrína bevezetését jelentené, amely a művek szerzői jogi megsértésének minden formáját igazolná a véleménynyilvánítás szabadsága alapján. A véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága tehát nem indokolhatja további kivételek vagy korlátozások

⁹⁰ C-516/17. Spiegel Online GmbH kontra Volker Beck, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:625] és C-516/17. Szpunar főtanácsnok indítványa: Spiegel Online GmbH kontra Volker Beck [ECLI:EU:C:2019:16].

⁹¹ Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés.

megállapításának lehetőségét. Szpunar indítványában azon korábbi véleményét is megerősíti, miszerint nem csupán az irodalmi művek esetében elképzelhető az idézés, hanem zene-művekben, filmművészeti és képzőművészeti alkotásokban is, ezeknél az irodalmi művekben alkalmazott tipográfiai eszközökhöz hasonló beépítési és jelzési eszközöket kell használni. Ugyanez igaz az internetre is, ahol nem zárható ki a hiperlinkek idézőként való értelmezése. Jelen esetben Beck cikkét a Spiegel Online honlapján egészben közzétették, az eseményt ismertető főszövegtől függetlenül megtekinthető és letölthető PDF-fájlként, valamint az erre mutató hiperlinkek a Spiegel Online főoldalán is megtalálhatók voltak.

Mindezek alapján Szpunar szerint nem beszélhetünk idézésről. Az egész mű idézésével kapcsolatban mind a BUE, mind az Infosoc-irányelv úgy rendelkezik, hogy az csak a cél által indokolt mértékben jogszerű. Az idézés azonban nem versenghet az eredeti művel, mentesítve a felhasználót a szabad felhasználás megtörténteire való hivatkozástól, ez ugyanis a szerző művén fennálló jogainak a kijátszását eredményezné, ezeket a jogokat az idéző mű szerzője gyakorolná helyette. Szerzői művek esetében, ahol az észlelés lényegi eleme a tartalom, amennyiben úgy teszük elérhetővé az interneten, hogy az önállóan megtekinthető és letölthető, ez valósul meg. Formailag szó lehet a hiperlink idézőként való alkalmazásáról, azonban Beck cikkét a Spiegel Online felhasználói önállóan felhasználhatják, az eredeti mű igénybevétele nélkül. A technikai újítások létrehozhatják az idézés új módszereit, de olyan esetben sosem valósul meg, amikor a teljes mű többszörözésére és nyilvánosságához közvetítésére kerül ezáltal sor. A jelen ügyben alkalmazott felhasználás a háromlépcsős teszttel is ellentétes, mert sérti a mű rendes felhasználását és a szerző jogos érdekeit, amelyek annak ellenére is érvényben vannak, hogy a szerző nem kívánta művét gazdaságilag felhasználni.

Az EUB első, második, valamint harmadik kérdéssel kapcsolatban hozott döntése meggyezik a Funke Medien NRW-ügyben feltett kérdésekben hozott döntésével, gyakorlatilag megismétli a korábban már ismertetett következtetéseit, és megerősíti, hogy a Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontját úgy kell értelmezni, hogy az nem minősül a benne foglalt kivétel terjedelme tekintetében teljes körű harmonizációt előíró intézkedésnek. Az EUB itt is felhasználói jogokról beszél, nem egyszerűen kivételekről és korlátozásokról, ahogy ezt a Funke Medien-ügyben is tette.⁹² A tájékoztatói szabadság és a sajtószabadság az 5. cikk (2) és (3) bekezdésében előírt korlátozásain és kivételein túl nem igazolhat egyéb eltérést a szerző kizárólagos többszörözési és nyilvánosságához közvetítési joga alól.

Mivel az idézés fogalmát a Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontja nem határozza meg, ezért az EUB annak köznyelvben elfogadott definíciójából indul ki, aminek fő jellemzője más szerző művének felhasználása egy állítás illusztrálása, vélemény alátámasztása vagy intellektuális szembeállítás céljából, és ahogyan azt már korábban, a Painer-ügy

⁹² C-469/17. Funke Medien NRW GmbH kontra Bundesrepublik Deutschland, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:623] 70. pont.

kapcsán megállapította,⁹³ indifferens bizonyos esetekben, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontja szerint felhasznált mű szerzői jogilag védett-e vagy sem. A védett mű felhasználójának közvetlen és szoros kapcsolatot kell létrehoznia az idézett mű és saját alkotása között, úgy, hogy az idézett mű csupán kiegészítő jellegű legyen. Sem a 2001/29 irányelv, sem az idézet hétköznapi értelemben vett fogalma nem követeli meg, hogy a mű az idézett másik művet tipográfiai eszközökkel, elválaszthatatlan módon foglalja magában, akár a műre utaló hiperlink beszúrásával is megvalósul a jogszerű idézés.

Ez az értelmezés összhangban áll a szerzői jognak az információs társadalommal, valamint a véleménynyilvánítás szabadságának a szerző vagyoni jogaival való összehangolásával. Az idézés tehát jogszerű lehet hiperlink alkalmazása esetén is, amennyiben az megfelel a tisztességes gyakorlatnak, és a cél által indokolt terjedelemben valósul meg, azonban ez a jelen ügyben nem valósult meg, így ez esetben nem jogszerű az idézés. A Painer-ügyben az EUB már kifejtette,⁹⁴ hogy egy művet korábban már nyilvánosságra hoztak, ha azt a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tették a jogosult engedélyével vagy nem önként, felhasználási engedély, vagy jogszabályi felhatalmazás alapján. Az EUB jelen esetben is megerősíti ezen döntését, a nemzeti bíróság feladata eldönteni, vajon a cikk gyűjteményes műben, valamint kézirat formájában történő közzététele jogszerű nyilvánosságra hozatalnak minősülhet-e. Figyelembe kell venni a szerző által történt közzétételt, amelynek esetében a mű minden egyes oldalán, keresztben az elhatárolódására utaló szöveg szerepelt, ezeket a dokumentumokat csak annyiban hozták jogszerűen nyilvánosságra, amennyiben azon esetekben is feltüntetésre került az elhatárolódás.

3.2.6. A CDSM irányelv

Az idézés a CDSM irányelvben is megjelenik,⁹⁵ amely elsősorban az Infosoc-irányelv elfogadása óta bekövetkezett technológiai fejlődésekre kíván reagálni, új kivételek és korlátozások bevezetésével, valamint az Infosoc-irányelvben foglaltak kiegészítésével. Ugyan számos előkészítő dokumentumban is felmerült az amerikai fair use-teszthez hasonló rugalmasabb szabály bevezetése, az irányelv mégis inkább az egyes szabad felhasználások részletesebb harmonizációja felé törekszik és (az EUB joggyakorlatával ellentétben) a szabad felhasználásokat nem is tekinti fogyasztói/felhasználói jogosultságoknak.⁹⁶ Az irányelv (57) és (70) preambulumbekkezdései alapján a sajtókiadványok kiadóit megillető jogokra ugyanazok a

⁹³ C-145/10. Eva-Maria Painer kontra Standard VerlagsGmbH és társai, ítélet, [ECLI:EU:C:2011:798] 137. pont.

⁹⁴ C-145/10. Eva-Maria Painer kontra Standard VerlagsGmbH és társai, ítélet, [ECLI:EU:C:2011:798] 128. pont.

⁹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.

⁹⁶ *Grad-Gyenge Anikó*: Nincs új a nap alatt – avagy görcső alatt a bizottság szerzői jogi reformjának szabad felhasználásai. *Jogtudományi Közlöny*, 73. évf. 7–8. sz., 2018, p. 342.

kivételek és korlátozások vonatkoznak a digitális térben, mint amiket az Infosoc-irányelv meghatároz, tehát az idézésre is alkalmazni kell. A véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a művészet szabadsága és a szellemi tulajdonhoz való jog közötti egyensúly megteremtése érdekében az online tartalommesztő szolgáltatók által hozott intézkedések nem korlátozhatják, hogy a felhasználók a kivételek és korlátok alkalmazásával (így például idézéssel) létrehozott tartalmaikat feltöltsék és hozzáférhetővé tegyék. Ezekkel kapcsolatban a tartalommesztőknak hatékony panasztételi és jogorvoslati mechanizmusokat is ki kell dolgozniuk a felhasználók részére. Az irányelv 17. cikkének (7) bekezdése értelmében az online tartalommesztő-szolgáltatók és a jogosultak közötti együttműködés nem akadályozhatja meg a felhasználók által feltöltött, az olyan művek és más, védelem alatt álló teljesítmények hozzáférhetőségét, amelyek nem sértik a szerzői és szomszédos jogokat, ideértve azokat az eseteket is, amikor a mű vagy a más, védelem alatt álló teljesítmény valamely korlátozás vagy kivétel hatálya alá tartozik. A tagállamoknak biztosítaniuk kell a felhasználóknak többek között az idézést mint szabad felhasználást a felhasználók által előállított tartalom online tartalommesztő szolgáltatásokra való feltöltése és hozzáférhetővé tétele során.

Egyes szerzők szerint a rendelkezés ellentétes a (70) preambulumban írottakkal, ezért nehéz elképzelni, hogy fog működni a gyakorlatban. Ugyanakkor egyes szerzőijog-ellenes csoportok az internet végét látják a rendelkezésben, tekintet nélkül az irányelv által kifejezetten felismert kapcsolatra a kivételek és korlátok, valamint az alapvető jogok között. A 17. cikk (9) bekezdése szinte már jogosultságoknak tekinti a kivételeket, amikor is előírja a felhasználók részére biztosítandó hatékony jogorvoslati mechanizmus kötelezettségét. A rendelkezés további hibája, hogy az idézés, kritika, ismertetés, valamint a karikatúra-, paródia-, utáncélú szabad felhasználásokat egy-egy kötelező erejű felhasználói kivétellel olvasztotta, ezáltal pedig összeférhetetlenné váltak a háromlépcsős tesztel.⁹⁷

3.3. Kitekintés a közösségi formatervezésiminta-oltalomra

3.3.1. 6/2002/EK rendelet a közösségi formatervezési mintáról

EU-ban közösségi formatervezésiminta-oltalmat szabályozó rendelet⁹⁸ 20. cikk (1) bekezdés c) pontja lehetővé teszi formatervezési minták idézés céljából való többszörözését, amennyiben az összeegyeztethető a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal, indokolatlanul nem sérelmes a minta rendes felhasználására, és a forrást megnevezik.

⁹⁷ *Ted Shapiro, Sunniva Hansson: The DSM Copyright Directive: EU Copyright Will Indeed Never Be the Same. European Intellectual Property Review, 2019. 7. sz., p. 412–414.*

⁹⁸ A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról.

Amennyiben már a többszörözési cselekmény is jogsértő, úgy az idézés további feltételeinek fennállása ellenére sem lesz a cselekmény jogszerű. Az idézés által valamilyen intellektuális párbeszédnek kell létrejönnie, legalábbis a Bundesgerichtshof ezt állapította meg a *Deutsche Bahn v Fraunhofer-ügyben*, amelyben az alperes (Fraunhofer) szolgáltatásainak reklámozása céljából képeket használt fel, amelyek a Deutsche Bahn intercity expressz vonatjainak formatervezési mintáit tartalmazták. Az alperes szerint tevékenysége idézésnek minősül, a bíróság viszont határozottan azon a véleményen volt, hogy kizárólag reklámozási célból történt meg a felhasználás, márpedig ilyenkor idézésről sem lehet szó. A tisztességes kereskedelmi gyakorlat egy olyan kritérium, amelynek fennállását a bíróságnak kell vizsgálnia. Szorosan kapcsolódik hozzá, hogy az idézés indokolatlanul nem lehet sérelmes a minta rendes felhasználására, amennyiben az előbbi feltétel teljesül, nagy valószínűséggel az utóbbinak is megfelel a felhasználás. A forrás megjelölését a rendelet nem igazán fejtí ki, a formatervezési minta regisztrációs száma is megfelelő lehet, de elképzelhetők más megoldások is.⁹⁹

3.3.2. *Nintendo v Bigben-ügy*

A Nintendo nevű, videójátékok és videójáték-konzolok gyártásával és forgalmazásával foglalkozó, multinacionális cég a jogosultja többek között a Wii videójátékok tartozékaihoz kapcsolódó, lajstromozott közösségi formatervezésminta-oltalmaknak.¹⁰⁰ A BigBen Franciaország és a BigBen Németország Wii videójátékokkal kompatibilis kiegészítőket gyárt és forgalmaz weboldalán. A forgalmazás keretében mindkét cég olyan, oltalom alatt álló formatervezési minták képeit használja fel, amelyeknek a Nintendo a jogosultja. A Nintendo szerint a két cég által gyártott és forgalmazott egyes termékek sértik azon jogait, amelyek őt a közösségi formatervezési minták jogosultjaként megilletik. A két társaság részére szerinte nem is ismerhető el az oltalom alatt álló formatervezési mintáknak megfelelő termékek képeinek gazdasági tevékenység keretében történő használatához való jog. Az EUB-nek többek között arra kellett választ találnia, hogy a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján vajon ábrázolhatja harmadik személy kereskedelmi célokból a közösségi formatervezési mintát, ha tartozékokat kíván értékesíteni a jogosult közösségi formatervezési mintáinak megfelelő termékeihez, és ha igen, ezt milyen feltételek mellett teheti meg.

Yves Bot főtanácsnok különvéleményében abból indul ki, hogy az idézés céljából való többszörözési cselekmények tekintetében a 6/2002 rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja előírja a cselekmény tisztességes kereskedelmi gyakorlattal való összeegyeztethetőségét, a forrás megjelölését, valamint hogy az ne legyen indokolatlanul sérelmes a minta rendes

⁹⁹ David Stone: *European Union Design Law*. Oxford University Press, 2016, p. 491–492.

¹⁰⁰ C-24/16.; C-25/16. Nintendo Co. Ltd. kontra BigBen Interactive GmbH és BigBen Interactive SA, ítélet, [ECLI:EU:C:2017:724] és C-24/16.; C-25/16. Bot főtanácsnok indítványa: Nintendo Co. Ltd. kontra BigBen Interactive GmbH és BigBen Interactive SA [ECLI:EU:C:2017:146].

felhasználására. Az alapeljáráásban szereplő cselekmény többszörözésnek tekinthető, mivel a Nintendo által lajstromoztatott közösségi formatervezési mintát megtestesítő termékek képeinek a csomagolásokon, valamint a BigBen weboldalán történő közzétételből áll. Tekintettel az idézés értelmezésének a rendelet francia és angol szövegében lévő eltéréseire, a rendelkezést a szabályozás általános rendszerére és céljára tekintettel szükséges interpretálni, amely alapján Bot szerint az idézést megengedő módon kell értelmezni, az ugyanis az innovációt és az EU versenyképességét szolgálja. A már meglévő termékekkel (amelyeknek a közösségi formatervezésiminta-oltalmára más vállalkozás a jogosultja) kompatibilis tartozékokat gyártó vállalkozás akadályozása hátráltatja az innovációt. A közösségi formatervezési minták védelme, valamint az ezeket megtestesítő termékek tartozékait forgalmazó harmadik személyek érdekei közötti egyensúly megteremtéséhez az áruk szabad mozgását, a szabad versenyt és az innováció előmozdítását is figyelembe kell venni. A főtanácsnok úgy látja, mivel a lajstromozott közösségi formatervezési minta idézési célú többszörözésével elérni kívánt cél az eredeti termék felhasználására szánt termék működési módjának reprezentálása, ezért egy harmadik személy saját termékeinek forgalmazása érdekében kifejtett reklámtevékenysége, melyben felhasználásra kerül a közösségi formatervezési mintát megtestesítő termék képe, idézési jellegű. Ahhoz, hogy a harmadik személy erre jogosult legyen, a forrás (mely védjegy vagy vállalkozás kapcsolódik a termékhez) mellett a közösségi formatervezési minta származását is fel kell tüntetni. A többszörözési cselekmény a 2005/29/EK irányelv értelmében¹⁰¹ akkor összeegyeztethetetlen a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal, ha ellentétes a szakmai gondossággal, valamint, ha a termékkel kapcsolatban jelentősen torzíthatja vagy torzíthatja a címzett átlagfogyasztó magatartását. A közösségi formatervezési minta jogosultjának kell bizonyítania a rendes felhasználás sérelmét. Bot főtanácsnok tehát arra az álláspontra jut, hogy az idézés céljából végzett többszörözési cselekmény kiterjed harmadik személy által az oltalom alatt álló közösségi formatervezési mintát megtestesítő termék képeinek saját termékeinek forgalmazási céljából való felhasználására, a nemzeti bíróságoknak kell vizsgálniuk, hogy egyébként ez megfelel-e az idézés feltételeinek.

Az EUB kifejti, hogy a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja szerinti korlátozás akkor alkalmazható, ha a harmadik személy felhasználása megjelenítési cselekménynek tekinthető, egy formatervezési mintának megfelelő termék kétdimenziós ábrázolása ennek felel meg. A 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontját megszorítóan kell értelmezni, de a korlátozásnak is érvényesülnie kell, amely kereskedelmi tevékenység keretében olyan megjelenítési cselekmények alkalmazása céljából történik, amelyek a korlátozásra hivatkozni szándékozó személy magyarázatainak vagy megjegyzéseinek alapjául szolgálnak. Az EUB a főtanácsnok azon véleményével is egyetért, hogy az ilyen új termékeket

¹⁰¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról; 5. cikk.

előállító vállalkozások akadályozása abban, hogy bemutassák az idegen és saját termék-kategóriák együttes használatát a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontjának alkalmazásával, csökkenti az innovációt. Amennyiben tehát a harmadik személy jogszerű módon forgalmaz a közösségi formatervezési mintáknak megfelelő speciális termékekhez szánt új termékeket, mindezt úgy, hogy a saját termékeit és az oltalmazott közösségi formatervezési mintát megtestesítő terméket együttes alkalmazásuk bemutatása céljából jeleníti meg, a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján végez megjelenítést. Az idézés akkor nem felel meg a tisztességes kereskedelmi gyakorlatnak, ha olyan módon végzik, amely azt a benyomást kelti, hogy üzleti kapcsolat áll fenn a harmadik személy és a mintaoltalmi jogok jogosultja között, vagy a harmadik személy megsérti a mintaoltalmi jogosult 6/2002/EK rendelet 19. cikke által biztosított jogait, illetve indokolatlan előnyre tesz szert a jogosult üzleti hírnevéből. Annak érdekében, hogy a szemléltetés céljából végzett megjelenítési cselekmények ne legyenek indokolatlanul sérelmesek a közösségi formatervezési minta rendes felhasználására, nem lehetnek negatív kihatással a közösségi formatervezésminta-oltalom jogosultjának azon gazdasági érdekeire, amelyek az említett minták rendes felhasználásához fűződhetnek. A forrás feltüntetésének lehetővé kell tennie az átlagosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő fogyasztó számára a közösségi formatervezési mintának megfelelő termék kereskedelmi származásának beazonosítását. Az EUB tehát a főtanácsnokhoz hasonlóan arra az álláspontra jut, hogy a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja alá tartozó cselekményt végez az a harmadik személy, aki a közösségi formatervezési minta jogosultjának engedélye nélkül, weboldalán keresztül használja a formatervezési mintáknak megfelelő képeket termékei jogszerű értékesítése során, amelyeket a formatervezési minták jogosultja termékeinek tartozékaiként történő használatra szánnak, abból a célból, hogy bemutassa együttes alkalmazásukat, feltéve, hogy megfelel a rendelkezésben meghatározott követelményeknek.

Ugyan az EUB szerint a „szemléltetés” kifejezést kellene alkalmazni az „idézés” helyett, az egyes országokban jelentős eltérések tapasztalhatók a hivatalos fordításokban, bár a két kifejezés között minimális az eltérés, a jogi szakirodalomban is gyakran megjelenik, hogy az idézés egyik célja lehet a szemléltetés.¹⁰² Míg a magyar, az angol, a német, a spanyol, valamint az olasz verzióban idézés található, addig a francia és a holland szövegben szemléltetés, pedig eredetileg a COM (93) bizottsági tervezet francia szövegében is idézésről volt szó.¹⁰³

A formatervezési minták területén tehát elképzelhető lehet az idézés a 6/2002/EK rendelet 20. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján, kereskedelmi célból, amennyiben megfelel a rendelkezésben foglalt feltételeknek, és létrejön valamilyen intellektuális párbeszéd.

¹⁰² *Ricketson, Ginsburg*: i. m. (70), p. 786–787.

¹⁰³ *David Musker*: Making citations – mystery or mistranslation? The Opinion of Advocate General Bot in *Nintendo v BigBen*. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2017. 10. sz., p. 834.

3.4. Az idézés megítélése a magyar szerzői jogban

Hatályos szerzői jogi törvényünk a szabad felhasználás esetein belül szabályozza az idézést, a 34. § (1) bekezdésében, amely szerint a mű részletét az átvevő mű jellege és célja által indokolt mértékben, az eredetihez híven, a forrás, valamint a szerző megnevezésével bárki idézheti. Ugyan a törvényi megfogalmazás nem tartalmaz műfaji kötöttségeket, vagy hogy mekkora mennyiségű részlet átvétele felel meg a rendelkezésben foglaltaknak, az esetek döntő többségében ez alatt a szabad felhasználás alatt a szövegalapú átvételt, az irodalmi, tudományos művekből való idézést értik. Az 1969-es Sztj.-ben azonos módon volt szabályozva ez a szabad felhasználási eset, tehát a magyar jogban nem is volt nagyon kilátás az idézés hagyományostól eltérő módon való értelmezésére. Változatos célokra lehet felhasználni, többek között lehet a tartalom magyarázata, kritikus hivatkozás, saját álláspont alátámasztása, mű mottója, önálló variáció kiindulópontja, tiszteletadás. Az idéző és az idézett mű között szoros és felismerhető kapcsolatnak kell lennie, azonban az idézett mű nem állítható be sajátként, nem valósulhat meg plagizáció, amely nemcsak idézésként nem ismerhető el, de büntetőjogi következményekkel is járhat.¹⁰⁴

Szerzői jogilag védett művek esetében a magyar jogirodalom szerint csak a mű részletét, sohasem az egész művet szabad idézni. Azonban ez nem következik az Sztj. rendelkezéseiből. A 34. § (1) bekezdése csupán azt mondja, az idézés a cél által indokolt terjedelemben megengedhető, aminek korlátot az Sztj. 33. § (2) bekezdésében szabályozott háromlépcsős teszt szab.¹⁰⁵ A cél által indokolt terjedelem kitévelt a Szerzői Jogi Szakértő Testület tovább pontosítja egyik szakvéleményében,¹⁰⁶ amely szerint egy mű lényeges tartalmának átvétele nem megengedett, mert egy ilyen idézés az idézett műrészlet és a mű közötti közvetlen konkuráláshoz vezet. Az Infosoc-irányelv 5. cikk (5) bekezdésében meghatározott háromlépcsős teszt is azt erősíti, hogy az idézett mű terjedelmét az idézés célja határozza meg. Az idézetnek valamilyen módon szolgálnia kell az idéző művet, például alátámasztani az idéző mű mondanivalóját, azzal ellentétes, vagy az idéző mű értékelje az idézett művet. Főszabály szerint az átvevő műnek önállóan kell lennie, nem állhat az pusztán csak idézetekből. A mű integritásához való jogból következően az idézés nem lehet torzító jellegű, mert ebben az esetben jogellenesnek minősül, és a forrást, nevezetesen az idézett mű címét és nevét is meg kell jelölni.¹⁰⁷

Korábban az Sztj. 67. §-ának (5) bekezdése kizárta az idézés alkalmazását képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és építészeti alkotások esetében. A kommentár ezt azal indokolta, hogy ezen műfajok tekintetében egy-egy részlet átemelése már önmagában

¹⁰⁴ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 384–385. §.

¹⁰⁵ *Lábody*: i. m. (85), p. 121.

¹⁰⁶ SZJSZT-8/2011.

¹⁰⁷ *Gyertyánfy, Legeza*: i. m. (10), p. 268–270.

olyan szinten sértheti a szerzőnek a mű integritásához való jogát, amihez képest a szabad véleménynyilvánítás joga, illetve a művészet szabadsága eltörpül. Ez az elgondolás jelenik meg a Szerzői Jogi Szakértő Testület egyik szakvéleményében is, amelyben egy naptárban szereplő képek részleteinek promóciós anyagba való átemeléséről állapította meg, hogy az nem felel meg az idézésnek, mert az Szjt. alapján fotóművészeti alkotást nem lehet idézni.¹⁰⁸

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvény azonban megszüntette az Szjt. ezen rendelkezését, indokolása szerint¹⁰⁹ nem elképzelhetetlen a 67. §-ának (5) bekezdésében meghatározott műfajok esetében az idézés, kifejezetten megengedhetőnek tekinti a teljes művek idézését, de természetesen ezekben az esetekben is figyelemmel kell lenni a mű jellegére, céljára, valamint fel kell tüntetni a forrást és a szerző nevét.

Hazai példa még nem létezik ezen rendelkezéssel összefüggésben, de megvalósult már olyan kereskedelmi jelenség, amely előrevetítheti milyen módon kerülhet sor például képzőművészeti alkotások idézésére.¹¹⁰ A Sole-Mizo Zrt. a Magyar Nemzeti Galériával közösen 2020-ban elkezdte kibocsátani „Mizo Art Coffe” nevű kollekcióját, melyben a Mizo korábban is már jól ismert kávéitalai kaptak egyedi csomagolásokat, melyekre egy-egy híres festmény került a kiállítási darabokból. A legtöbb esetben nem is a képek egésze került rá a dobozra, csak annak egy részlete, emellett a dobozokon feltüntetésre került a művek szerzője, a forrás, valamint egy rövid leírás az adott képről és alkotójáról, emellett a Mizo külön weboldalon is bemutatja a festmények történetét és a kollekció történetét.¹¹¹

Kétségtelen ugyanakkor, hogy ez esetben nem beszélhetünk idézésről, hiszen a felhasználásra került alkotások esetében a védelmi idő lejárt, a felhasználásra az Szjt. 67. §-ának (5) bekezdésének hatálya alatt került sor. A rendelkezés hatályon kívül helyezésével viszont a jogalkotó egy olyan akadályt szüntetett meg, ami a jövőben a hasonló kezdeményezések megvalósítását teszi könnyebbé. Bár kereskedelmi termékek nem minősülnek szerzői jogi értelemben vett műnek, megfontolandó lehet az idézés hatályának a kiterjesztése ezen teljesítményekre is, hiszen ahogy az eddig kifejtettekből láthattuk és a későbbiekben is látni fogjuk, nem feltétlenül sérti a szerző jogait, ha az idézésre kereskedelmi terméken kerül sor.

¹⁰⁸ SZJSZT-23/2007/1.

¹⁰⁹ Végső előterjesztői indokolás a szerzői jogról szóló Szjt. és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvényhez – Indokolások Tára 2021. 58. sz.

¹¹⁰ <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/a-mizo-art-coffee-uj-termekcsaladjarol-kerdeztuk-macsay-krisztinat>.

¹¹¹ <https://mizo.hu/artcofee/>.

4. IDÉZÉS AZ EGYES MŰFAJOKBAN

4.1. Szövegalapú idézés

Ugyan az idézést nem lehet leszűkíteni a szövegalapú idézésekre, mégis szükséges ennek ismertetésével kezdeni, hiszen mégis ezt tekintjük a legalapvetőbb és legyakoribb példának, ha idézésről beszélünk. A szövegalapú idézés történelmi szemszögből vizsgálva a legrégebbi. Az első ismert idézet egy 1516-ban Strasbourghban, Mathias Schurer által nyomtatott könyvben található, a „De Vitis Sophistarum”-ban, amit Flavius Philostratus írt.¹¹² Az angol „quotation” és a francia „citation” kifejezés is etimológiailag először a nyomdászok körében jelent meg,¹¹³ emellett a Pelham-üggyel kapcsolatban írt indítványában Szpunar főtanácsnok is megjegyzi: „Az idézésre vonatkozó kivétel eredetileg irodalmi művekkel kapcsolatban merült fel, és túlnyomórészt ilyen művekben is alkalmazzák.”¹¹⁴ Hatályos szerzői jogi törvényünk 34. §-ának (1) bekezdése nem utal semmilyen műfaji kötöttségre, ami azt támasztja alá, hogy az idézés nemcsak szövegalapú művekben lehetséges. Ezt erősíti meg a (2) bekezdésben meghatározott átvétel, ugyanis ott már kimerítően felsorolja azokat a művészeti műfajokat, melyek esetében az adott cselekmény megengedhető, és még meg is különbözteti azt az idézéstől, mint ami meghaladja az idézés terjedelmét. Egészen a 2021. évi XXXVII. törvény június 1-ei hatálybalépéséig az Szjt. 67. § (5) bekezdése értelmében az idézési kivétel nem is volt alkalmazható képzőművészeti, fotóművészeti és iparművészeti alkotások felhasználása esetén. Az egyes műfajokra vonatkozó szabályozásnál, érdekes módon, csak itt került említésre ilyen megszorítás. Az ezen bekezdés hatálya alá tartozó művek felhasználásához a HUNGART-hoz – illetve közvetlenül a jogosulthoz – kellett fordulni, az engedélyért pedig főszabály szerint jogdíjat is kellett fizetni.¹¹⁵

Hazánkban az idézés kifejezést rendkívül sokszínű jelentéstartalommal ruházzuk fel. A szó maga eredetileg 1512–1526 körül alakult ki az idéz szóval, amely alatt már akkor is azt értették, hogy „ide hív”. Ez alapján alakultak ki mai jelentései, 1564-ben az „idézet” formája.¹¹⁶ Az idézés jelenti egyrészt valakinek valahová vagy valaki elé hívását, leggyakrabban a bíróságok, illetve más hivatalos szervek alkalmazzák a kifejezést. Átvitt értelemben értjük alatta a múlt vagy szellemek megidézését is, ami inkább az irodalom és a fantasztikus irodalom területén fordul elő. Másrészt az idézés alatt azt értjük, ha valaki valamely szöveget, mondást, kijelentést, tényt felelevenít, elmond, leír, hivatkozásként.¹¹⁷

¹¹² Douglas C. Mcmurtrie: Concerning quotation marks. Privately Printed, New York, 1934, p. 4–5.

¹¹³ *Aplin, Bentley*: i. m. (67), p. 90–91.

¹¹⁴ C-476/17. Szpunar főtanácsnok indítványa: Pelham GmbH v. Hütter [ECLI:EU:C:2019:624] 62. pont.

¹¹⁵ <http://www.hungart.org/wp-content/storage/2022/01/Dijszabas-Altalanos-rendelkezesek-2022.pdf>.

¹¹⁶ *Zaicz Gábor* (szerk.): Etimológiai szótár – Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 302.

¹¹⁷ A magyar nyelv értelmező szótára: 2016. <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php>.

A magyar jogirodalom rendkívül szűkszavúan foglal állást arról, hogy mit értünk idézés alatt. Békés Gergely és Mezei Péter egy közös tanulmányukban arra mutatnak rá, hogy bizonyos feltételek mellett a zenék is idézhetők (sampling).¹¹⁸ A 2021. évi XXXVII. törvény hatálybalépése előtt a képző-, fotó- és iparművészeti alkotások idézésével kapcsolatban a Nagykommentár szerint ezen alkotásokból való idézés, azaz egyes részek átemelése, a mű megcsonkításával, deformációjával járna, és nehéz feladat lenne a jogalkalmazó számára distinkciót állítani a jogos idézés és a gazdasági vagy öncélú felhasználás között.¹¹⁹ Ennek ellenére a külföldi jogirodalom és elsősorban az EUB gyakorlata már a törvénymódosítást megelőzően is számos esetben definiálta, mikor lehet ilyen műfajok esetében idézésről szó.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei közül az SZJSZT-08/2011 emelendő ki, amely híres emberektől, politikusoktól származó idézetek borospalackokon való elhelyezésének, azaz kereskedelmi célú felhasználásának megengedhetőségét vizsgálta. A szakvélemény számos fontos meghatározást tartalmaz az idézéssel kapcsolatban, ráadásul az idézést olyan környezetben vizsgálja, amely nem teljesen szövegalapú, hiszen itt az idézetek borospalackokon kerülnek elhelyezésre a kereskedelmi érték növelése érdekében, annak célja nem valamilyen párbeszéd kezdeményezése vagy kritika. Elsőként megállapítja, hogy az idézéshez idéző műre van szükség, melyben maga az idézet kifejezetten csupán járulékos funkcióval rendelkezhet. Nem nyomhatja el az idéző mű egyéni, eredeti jellegét, éppen ellenkezőleg, még jobban rá kell erősítenie. A közigazgatási szabályok bizonyos keretek közé szorítják ugyan a borospalackok címkéinek formai megtervezését, azonban így is marad bizonyos alkotói szabadsága a tervezőnek. A való életben egyébként is inkább az a ritka, ha két borospalack címkéje hasonlít, tehát minősülhet egyéni, eredeti műnek. Másodsor, az idézésnek az idéző mű céljával arányban kell állnia, a megengedhetőség fő feltétele az idézés célja. Az idézett mű és az idéző mű között kell lennie valamilyen gondolati kapcsolatnak, a szóban forgó esetben például az eljáró tanács „*a borfogyasztási kultúrához kapcsolódó társadalmi, szellemi vonatkozásokat*” jelölte meg. Ebből az következik, hogy a szabad felhasználást akár jogi személyek és gazdasági társaságok is megvalósíthatják termékek reklámozása érdekében. Persze ez sem jelent korlátoktól mentes felhasználást. Tekintettel kell lenni az idézet terjedelmére, ugyanis teljes műveket ebben az esetben sem lehet idézni, és meg kell jelölni az idézett mű szerzőjét, valamint a forrást.

Ugyan az idézés a szövegalapú műveken kívül ritkábban fordul elő más műfajokban Magyarországon, a téma pontos megvizsgálása mégis érdemes, ugyanis ha megvizsgáljuk az egyes műfajokat, illetve a jogi szakirodalmat, az idézésnek egy újfajta, szélesebb körű értelmezésére találhatunk rá, amely számos jogvita eldöntésében szolgálhat segítségül.

¹¹⁸ Békés, Mezei: i. m. (28), p. 13–18.

¹¹⁹ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 462.

4.2. Idézés a zenében (sampling)

A zenében azt az eljárást, amikor egy már létező zenemű részletét a szerző kiemeli és egy másik dalba változatlanul vagy módosítva átemeli, samplingnek nevezzük. Ugyan az eljárással kapcsolatban csak az utóbbi pár évtizedben kezdett el behatóbban foglalkozni a szerzői jog, a zenei életben már komoly múlttal rendelkezik.

A sampling kialakulását az 1940-es években megjelenő, úgynevezett „musique concrète” mozgalomhoz kötik, egy avantgárd irányzathoz, amelyet az 1960-as években nemcsak kísérletező, progresszív művészek fedeztek fel maguknak, hanem például a Beatles is alkalmazta az 1968-as „Revolution Number 9” c. számában. Az 1960-as, ’70-es években a hiphopban is megjelent az eljárás jamaikai dj-k közvetítésével, elsősorban Clive Campbell, vagyis Dj Kool Herc által, akit sokan a hiphop zenei műfaj atyjaként tartanak számon.¹²⁰ Ezen műfajban gyakran váltak funk- és rockdalok a samplingek forrásává, példának okáért James Brown vagy a Led Zeppelin dalai.¹²¹ Manapság bevett eszközzé vált a popzenében is, ennek ellenére mégis születnek jogviták, melyekben az egyik zeneszerző sérelmezi a művből engedély nélkül kivágott zenerészletek felhasználását. Ezen jogviták kimenetele, tekintettel arra, hogy maga az idézés műfajra tekintet nélkül szürke zónája a szerzői jognak, rendkívül vegyes képet mutat. A Beastie Boys-nak kártérítést kellett fizetnie Jimmy Castor „Yo Leroy” című számának samplingeléséért, míg Beethoven *public domain*nek minősülő 5. szimfóniájának samplingelése megengedettnek bizonyult.¹²² Ezen jogviták bizonytalanságát jól példázza a Queen és Vanilla Ice esete is, amelynek kiindulópontja az volt, hogy a rapper samplingelte a Queen David Bowie-val közösen alkotott Under Pressure című számának, úgynevezett „hook” részletét. Az ügy bíróság elé került, de a felek végül peren kívül egyeztek meg, mely során Vanilla Ice egy későbbi állítása szerint négymillió dollárért „megvette” a dalt.¹²³

Hányattartott sorsa ellenére a sampling az idézés zenei megfelelője, így arra ugyanazon szabályokat kell alkalmazni, mint az idézésnél. Természetesen bizonyos műfaji sajátosságokat figyelembe kell venni annak érdekében, hogy más szerzők jogai ne sérüljenek, illetve ne kerüljön sor visszaélésre alkalmazására. Elsőként meg kell jegyezni, hogy maga az Sztj. sem zárja ki a zeneművekből való idézést. A zene esetében a nehézséget egyrészt az adja, hogy a szerzők mellett előadók és hangfelvétel-előállítók is megjelennek. Ennek ellenére, amennyiben jogszerűen idézni akar egy szerző, elegendő csupán a másik szerzők jogainak tiszteletben tartására koncentrálni, ugyanis sem az előadó, sem a hangfelvétel-előállítók jogai nem sérülhetnek zenei részletek átemelésénél. Itt az előadók szerzői jogai legfeljebb olyan esetekben játszhatnak szerepet, amennyiben a zenerészlet egy koncert felvételéből

¹²⁰ <https://history.hiphop/dj-kool-herc-clive-campbell/>.

¹²¹ <https://www.masterclass.com/articles/how-to-sample-music#a-brief-history-of-music-sampling>.

¹²² Mezei Péter: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban – sírba szálltok „groove robbers”? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 7–8.

¹²³ <https://rockandrolltruestories.com/how-vanilla-ice-ripped-off-queen/>.

származik, valamint a szerző és az előadó nem azonos, vagy többen jegyzik az adott számot szerzőként, és azok közül egyesek tagjai az előadónak, míg mások nem.

Természetesen csak korábban már jogszerűen nyilvánosságra hozott zenéből lehet idézni, amellyel kapcsolatban az sem lehet szempont, hogy az adott mű mennyire lett népszerű. Az idéző műnek is eredetinek kell lennie, és fel kell tüntetni az idézett mű szerzőjét és forrását, valamint valamilyen tartalmi-logikai kapcsolatnak fenn kell állnia az idézett és idéző mű között.¹²⁴ Az idézett mű szerzőjének és a forrás megjelölésének kötelezettsége talán itt a legegyszerűbb, hiszen könnyen a dal címe után írhatók azok, hasonló módon, ahogy a kollaborációval előadott számok esetén a zenemű címe mellett feltüntetik a közreműködő zenész nevét. Ahogy Paku Dorottya is írja, az idézés terjedelmének a cél által indokoltnak kell lennie, tehát itt sem szolgálhat az idézés egyfajta kiskapuként arra, hogy teljes számokat vegyenek át a szerzők, vagy esetleg idézés címén, engedély nélkül feldolgozzanak egy számot.

A sampling idézésként való elismerése az egyik legégetőbb része ma az idézés kérdéskörének, hiszen számos magyar vonatkozású ügy miatt itthon is érezhető, hogy mennyi bizonytalanságot tud okozni egy ilyen aprónak tűnő pontatlanság.

2010-ben Kovács Kati „Add már, Uram, az esőt!” című számából emelt át egy részletet Christina Aguilera „Woohoo!” című számába. A dalt tartalmazó album kísérőfüzetében feltüntették a dal címénél, az idézett dal címét, valamint annak két szerzőjét, Koncz Tibort és Szenes Ivánt.¹²⁵ Az eset nagyon jól bemutatja, hogyan is kellene működnie az idézésnek a zene műfajában, azonban a zeneművek esetében indokolt lehet az előadó nevét is feltüntetni, hiszen az emberek elsősorban vele kötik össze a dalt, rajta keresztül keresnek rá és ismerik meg, az előadó és a szerző pedig gyakran nem is ugyanaz a személy.

2013-ban Kanye West az Omega „Gyöngyhajú lány” című számából samplingelt egy részletet „New Slaves” című dalában.¹²⁶ Westék egy tízezer dolláros csekket juttattak el Presser Gábor zeneszerzőnek és Adamis Anna szövegírónak azzal, hogy az album megjelenését megelőzően huszonnégy órájuk van, hogy jóváhagyják a hangminta felhasználását. A zenei idézet ebben az esetben szokatlanul hosszú az átlag zenehallgató számára. Végül a felek (Presser Gábor és Kanye West) peren kívüli egyezséget kötöttek, ennek ellenére Presserék sikeresen tudták volna érdekeiket érvényesíteni, hiszen az átvett részlet terjedelme miatt nem felel meg az idézés követelményeinek.

Szintén 2013-ban Beyoncé samplingelt „Drunk in Love” című számába egy részletet a Juhász Miczura Mónika előadásában hallható „Bajba, bajba” című Ando Drom-számból. Juhász Miczura beperelte Beyoncé-t az USA-ban, ott azonban a New York-i legfelsőbb bíró-

¹²⁴ Paku Dorottya Irén: Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. 124. évf. 4. sz., 2019. október, p. 98–100.

¹²⁵ https://index.hu/kultur/showbiz/2010/06/11/christina_aguilera_feldolgozta_kovacs_katit/.

¹²⁶ https://recorder.blog.hu/2013/06/15/kanye_west_featuring_kobor_janos_az_omega-enekes_orul_hogy_szerepelnek_a_yeezus-on; https://recorder.blog.hu/2017/03/25/harom_ev_utan_rendezodott_kanye_west_es_presser_pere.

ság a művészi szabadságra hivatkozva elutasította a keresetet.¹²⁷ Ugyanebben az esetben a bíróság helyesen mutatott rá, hogy a felhasználás nem volt sérelmes, azonban itt is fontos lett volna, ha Beyoncé betartja az idézés szabályait, hiszen nevének és művének feltüntetése megillette volna Juhász Miczurát.

A Paku Dorottya által is elemzett jogesetekről¹²⁸ összességében elmondható, hogy a társadalom és a szerzők rendkívül érzékenyek, gyakran úgy fogják fel, mintha a szerzői személyhez fűződő és vagyoni jogaik szenvedtek volna csorbát, ugyan mellettük szól, hogy nyilvánvalóan az idézők sem igazán érzékelik sokszor mi minősül megengedett idézésnek, és mi az, ami már jogszerűtlen felhasználás. Ez azonban a jogszabályi rendelkezések megfelelő módosításával, valamint a művészek tanításával kiküszöbölhető lenne. A zenei idézés ugyanis magának a művészetnek a fejlődésére is pozitívan hat, ha egy híres zenész ilyen idézeteket használ, az emberek nagy valószínűséggel az idézett művet is meghallgatják. Ezen állítást Koncz Tibor és Kóbor János is alátámasztották,¹²⁹ akik úgy értékelték a samplingelést, mint aminek köszönhetően a zenénk olyan emberekhez is eljutott, akikhez máshogy sose jutott volna el.

4.3. Vizuális művészeti alkotások

A Britannica szerint¹³⁰ a vizuális művészetek alatt azokat az alkotásokat értjük, amelyeket a látásunkkal érzékelünk, és amelyek ezáltal valamilyen érzelmet váltanak ki belőlünk a művész tudása és képzelete által. Mivel a kategória a művészetek elég széles körét fedi le, a következőkben egyes műfajokból emelünk ki olyan példákat, amelyekkel érzékeltethető, az idézés mennyire bevett szokás ezen művészeti ágak esetében is.

4.3.1. Filmek

A zenéhez hasonlóan a filmek területén is gyakori az idézés, azonban ezt a gyakorlatban/szakmában általában nem ezen a névvel szokás illetni. Általában, amikor a rendezők egy korábbi filmből átemelnek egy jelenetet és azt a saját stílusukban újraalkotják, arról inspirációként, utalásként (angolban: reference) beszélnek, amely filmművészetiileg ugyan megfelelő kifejezés lehet, jogi szempontból azonban idézésként kell értelmezni az ilyen eseteket. Ugyanez igaz azokra az esetekre, amikor egy korábbi filmből emelnek ki egy jelenetet, és azt átrakják az új filmbe úgy, hogy a jelenet szereplői éppen ezt az idézett filmet nézik

¹²⁷ <https://fidelio.hu/jazz-world/miczura-monika-elvesztette-a-pert-beyonce-ellen-23143.html>.

¹²⁸ Paku: i. m. (124), p. 103–108.

¹²⁹ https://recorder.blog.hu/2013/06/15/kanye_west_featuring_kobor_janos_az_omega-enekes_orul_hogy_szerepelnek_a_yeezus-on; https://recorder.blog.hu/2017/03/25/harom_ev_utan_rendezodott_kanye_west_es_presser_pere; [https://index.hu/kultur/showbiz/2010/06/11/christina_aguilera_feldolgozta_kovacs_katit/.](https://index.hu/kultur/showbiz/2010/06/11/christina_aguilera_feldolgozta_kovacs_katit/)

¹³⁰ <https://www.britannica.com/browse/Visual-Arts>.

egy televízión vagy a moziban. Ilyenkor sem arról van tehát szó, hogy az idézés leple alatt nagyobb filmrészleteket emel át a rendező saját filmjébe, úgy beállítva, mintha az a saját szellemi teljesítményének szerves része lenne vagy jogszerűtlenül kívánja a nyilvánosság felé közvetíteni, hanem az valamilyen módon kapcsolódik az idézett filmhez. Az új film rendezője például tisztelettel akar adózni egy számára inspiráló másik rendezőnek, esetleg a történet szempontjából vagy a film hangulatából eredendően fontos, hogy a karakterek az adott másik filmet nézik, vagy más módon utalást tesznek rá. Emellett csakúgy, mint a zenében, a közönség számára olyan filmek is megismerhetővé válnak, amelyeket máshogy nem ismertek volna meg.

Erre talán az egyik legekleatásabb példa Michael Curtiz (Kertész Mihály), magyar származású rendező „Casablanca” című filmje Humphrey Bogart és Ingrid Bergman főszereplésével. Filmtörténeti szempontból talán ez az alkotás az, amit a legtöbbet idéztek valaha, még úgyis, ha nem vesszük bele a paródiákat. Leggyakrabban híressé vált mondatai hangzanak el: „*Of all the gin joints, in all the towns, in all the world, she walks into mine*”; „*Here is looking at you, kid*”. Sok esetben pedig a leghíresebb, végső, reptéri jelenetet alkotják újra, amelyben Bogart karaktere a következőket mondja Renault főnyomozónak: „*Louie, I think this is the beginning of a beautiful friendship*”. A „Macska-jaj” című Emir Kusturica filmben például az egyik szereplő számos jelenetben látható amint a Casablancát nézi, vagy ezen híressé vált mondatot idézi. A „Játszd újra Sam!-ben” Woody Allen karaktere megszállott Humphrey Bogart-rajongó, aki az egyik jelenetben egy moziban éppen a Casablancát nézi, maga az egyik karakter is Bogart karakterét szimbolizálja, illetve a zárójelenet is gyakorlatilag a Casablanca zárójelenetét idézi meg.

A filmes idézetekre kiváló példa még Wes Anderson munkássága, akinek szinte minden filmjében találhatunk utalást általa nagyra becsült rendezők filmjeiből. Az első filmje, a „Petárda” (1996) egyik jelenete Francois Truffaut „400 csapás” című filmjét (1959), míg egy másik Mike Nichols „Diploma előtt” (1969) című filmjét idézi. Orson Welles „Aranypolgár” (1941) című filmjét idézi a rendező az „Okostojás” (1998) és a „Tenenbaum, a házi átok” (2001) című filmjeiben.¹³¹ A 2014-es „Grand Budapest Hotel” számos jelenete idézése más filmeknek, így például az 1966-os „Szakadt függöny”-nek.¹³²

A filmek mellett elengedhetetlen említést tenni az internetre, elsősorban a Youtube-ra feltöltött videókról. Ezen videók esetében műfajtól függetlenül előfordul más videókból, filmekből, animációkból vagy dalokból való részletek átemelése a videó témája által indokolt célból. Tipikusan ilyenek a film- és tévésorozat-kritikával foglalkozó csatornák, a különböző „top 10-es, top 20-as stb.” témájú videók, de voltaképpen bármely témájú videóban előfordulhat. A Youtube maga is elismeri a szabad felhasználáshoz való jogot az amerikai

¹³¹ Matt Zoller Seitz: Wes Anderson Collection. Abrams Books, 2013, p. 47, 92, 127.

¹³² Az ebben a filmben szereplő valamennyi idézetet ki is elemezték egy videóban: https://www.youtube.com/watch?v=3GK_3KgZios&t=185s.

1976-os Act of Copyright alapján,¹³³ amely a fair use-teszt alkalmazásával teszi lehetővé az idézést. Ennek feltételeiről is tájékoztatást ad,¹³⁴ gyakorlatilag ismerteti az amerikai szerzői jogi törvény 107-es cikkét, amely szerint a felhasználás méltányosságának vizsgálatakor a következőket kell figyelembe venni:

- a felhasználás célja és jellege,
- a jogvédett munka természete,
- a felhasznált rész nagysága és lényegisége a szerzői joggal védett teljes mű méretéhez viszonyítva,
- a felhasználás hatása a jogvédett munka potenciális piacára vagy értékére.

Arra is felhívják a figyelmet, hogy a rengeteg eltávolítási kérelem többsége által bepanaszolt videóknál a méltányos felhasználással éltek, és ezért többször is kérték a szerzői jogok tulajdonosait, hogy mérleget tegyék, mielőtt bepanaszolják a videót. A tulajdonosok amennyiben egy videót elérhetetlenné akarnak tenni, mert az meglátásuk szerint sérti szerzői jogukat, panaszt emeltek – a Youtube az erről kapott értesítést követően automatikusan letiltja a videót. Ezen figyelmeztetések kilencven napig érvényesek, amennyiben ez idő alatt az illető 3 figyelmeztetést kap, fiókját és a hozzá tartozó csatornákat letiltják, a fiókhoz tartozó összes videó letiltásra kerül, valamint nem hozhat létre újabb fiókot. Az első figyelmeztetés esetén a Youtube biztosít egy szerzői jogi kurzust is a tartalom-előállítóknak. Emellett az előállító felveheti a kapcsolatot a követelést benyújtó személlyel vagy viszontbejelentést küldhet be.¹³⁵ A Content ID-követelés a Youtube által fejlesztett rendszer, melyben a szerzőnek három lehetősége van szerzői jogainak érvényesítésére. Kérheti, hogy a videóban a Youtube hirdetést helyezzen el, amennyiben ez mégsem kielégítő megoldás, még mindig kérheti a videó letiltását vagy a videó földrajzi elérhetőségének korlátozását.¹³⁶

A probléma, hogy a Youtube ezen szolgáltatása automatikusan működik, tehát nem mérlegeli, hogy a felhasználás esetlegesen idézés, ezzel komoly problémákat okozhatnak a tartalom-előállítóknak. Egy brit felhasználó, Mumbo Jumbo, 2012 óta tölti fel a Youtube-ra videóit, melyekben a Minecraft nevű számítógépes játékkal játszik. Minden videója tartalmaz egy nyitó és egy záró betétdalt, amelyek részletek egy ProleteR nevű dj szerzeményeiből. Az egyik ilyen szám a „Can't stop me”, melynek elkészítése során a dj samplinglelte Gene Chandler 1967-es „Nothing can stop me” című számát. Ezen szám felett a szerzői jogok jogosultja a Warner Chappel amerikai lemezkiadó cég, amely 2019. május 19-re virradóra Mumbo Jumbo több mint négyszáz videójával kapcsolatban kérte azok letiltását. A Youtuber vitatta a letiltások jogosságát, emiatt azonban minden videó esetében külön

¹³³ Copyright Act of 1976, Article 17.

¹³⁴ https://support.google.com/youtube/answer/9783148?hl=hu&ref_topic=2778546#zipy=

¹³⁵ <https://support.google.com/youtube/answer/2814000#zipy=%2Cmi-t%C3%B6rt%C3%A9nik-ha-szerz%C5%91i-jogi-figyelmeztet%C3%A9st-kapsz%2Ct%C3%BCrelmi-id%C5%91%2CChogyan-juthatsz-inform%C3%A1ci%C3%B3khoz-a-figyelmeztet%C3%A9sekkel-kapcsolatban%2Cszerz%C5%91i-jogi-figyelmeztet%C3%A9sek-rendez%C3%A9se>

¹³⁶ https://support.google.com/youtube/answer/6013276?hl=hu&ref_topic=9282678

be kellett nyújtania egy kérvényt a Youtube-nak, valamint minden egyes videóból külön ki kellett vennie a bevezető zenét, amely körülbelül tizenkét órát vett igénybe elmondása szerint.¹³⁷

Sokkal egyszerűbb és felhasználóbarátabb lenne a videómegosztó oldal, ha felismernék az idézés jelentőségét, hiszen az, hogy az algoritmusok automatikusan elérhetetlenné teszi a vitatott videókat,¹³⁸ sérti a feltöltő művészi önkifejezéséhez való szabadságát és a véleménynyilvánítás szabadságát. Mind a filmek, mind a videók esetében egyszerű lenne megfelelni az idézés követelményeinek, hiszen ha a cél által indokolt mértékben történik, akkor csak a névfeltüntetés és forrásmegjelölés kötelezettségének kell eleget tenni. Filmek esetében ez a stáblistában való feltüntetéssel, videók esetében az alattuk található leírásban való elhelyezéssel megoldható. Érdekes kérdés a jövőre nézve a CDSM irányelv 17. cikkének érvényesülése. Annak értelmében ugyanis az online tartalmegosztó-szolgáltató feladata kiszűrni a felhasználók által megvalósított szerzői művek jogellenes többszörözését és nyilvánosság-hoz közvetítését. A 17. cikk emellett továbbra is biztosítja az idézés alkalmazását, kérdéses azonban, hogy ez például videóösszékben felhasznált szerzői jogilag védett tartalmak esetén is alkalmazható-e, ugyanis a CDSM irányelv sem ad meg semmilyen meghatározást, mi tekinthető idézésnek.

4.3.2. Építészet, festészet

Ahogy az már korábban említésre került, a 2021. évi XXXVII. törvény hatálybalépése előtt az Szjt. 67. §-ának (5) bekezdése expressis verbis kimondta, hogy az idézés nem alkalmazható képzőművészeti, fotóművészeti és iparművészeti alkotások felhasználása esetén. Ugyan az építészeti alkotásokra kifejezetten nem tért ki, tekintettel arra, hogy az építészet gyakorlatilag képzőművészeti és iparművészeti műfajok összessége, így valószínűsíthető, hogy implicite a bekezdés az építészetre is vonatkozott.

A Nagykomentár szerint¹³⁹ már a korábbi Szjt. hatálya alatt is vitát generált az ezekben a műfajokban történő idézés, például egyes művek méretei miatt. Ezzel kapcsolatban azt a megoldást ajánlotta, hogy a szerzőtől kell engedélyt kérni a mű részletének bemutatására. Más szerzők is hasonló véleményen voltak,¹⁴⁰ hozzátéve, hogy tudományos, ismeretterjesztői, valamint oktatási célból ezen művek képeit fel lehetett használni. A 2021. évi XXXVII. törvény indokolásában a képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és építészeti művek esetében a jogalkotó elegendőnek látja már az idézés egyéb törvényi biztosítékainak érvé-

¹³⁷ *Eleonora Rosati*: Sampling Mumbo Jumbo: Minecraft Youtuber receives copyright claims on hundreds of videos in a matter of hours: <https://ipkitten.blogspot.com/2019/06/sampling-mumbo-jumbo-minecraft-youtuber.html>.

¹³⁸ *Lábody*: i. m. (85), p. 115–117.

¹³⁹ *Gyertyánfy, Legeza*: i. m. (10), p. 462.

¹⁴⁰ *Bakos Kitti, Nótári Tamás*: Az építészeti művek felhasználásának szerzői jogi aspektusai. *ÁJT*, 2011. 1. sz., p. 75–109.

nyesülését, azaz a felhasználásnak a mű jellege és célja által indokolt terjedelemben, a forrás és a szerző megnevezésével kell megtörténnie. Nagyobb esélyt lát a mű integritásának sérelmére, ugyanakkor nem tartja elkerülhetetlen következménynek az ezen műtípusok idézése esetén.¹⁴¹

Tanya Aplin és Lionel Bently közös könyvükben¹⁴² az építészettel kapcsolatban hoznak fel számos példát, mi minősülhet idézésnek. Elsőként a Philip Johnson és John Burgee által tervezett New York-i épület kerül említésre, amely az AT&T telekommunikációs vállalatnak épült, és amelyre Chippendale épületként is szoktak hivatkozni, ugyanis az épület hasonlít egy hatalmas, magas lábú, Chippendale fiókos szekrényre. Ez az egyik jellegzetessége, amelyet egyes szerzők kifejezetten idézésnek tekintenek,¹⁴³ míg maga Philip Johnson szerint valójában a firenzei Pazzi-kápolnát idézte. James Stirling munkásságát szintén szokás összefüggésbe hozni az építészeti idézéssel, a Leicester-i Egyetem Mérnöki Karának épületét emelik ki, ahol az előadótermek trapézalakban emelkednek ki a főépületből.

A festészet területén szintén elképzelhető az idézés, még akár úgy is, hogy a teljes mű kerül így felhasználásra. Paul Cézanne 1878-ban festette meg Csendélet (Compotier, verre et pommes) című művét, amely később Paul Gauguinhez került, aki a képet jól kivehetően háttérnek használta az 1890-es Női portré Cézanne képpel a háttérben (Portrait de femme á la nature morte de Cézanne) festménye megalkotásához, valamint Maurice Denis is megjelenítette a képet (számos más festmény mellett) 1900-ban készült, *Homage to Cézanne* című művében. Ez utóbbi esetben Aplin és Bently felhívják a figyelmet, hogy Denis még csak nem is a teljes képet másolta le, hiszen az itt sokkal kisebb formában jelenik meg, más stílusban, ennél fogva pedig az egyes részletek nem vehetők úgy ki, mint ahogy azt az eredeti Cézanne-festményénél. Ezzel azonban véletlenül sem azt akarják mondani a szerzők, hogy nem lehetséges egy teljes művet részleteinek megfelelően átemelni.¹⁴⁴ Hasonló idézés figyelhető meg Szinyei Merse Pálnál, akinek 1873-ban elkészült *Majális* című képe jelenik meg az ugyancsak 1873-ban készült *Majális – műterem II.* című alkotásán. A művészek manapság is előszeretettel alkalmazzák az idézést, a szakirodalomban is előszeretettel hivatkoznak erre a kifejezésre, nemcsak a festészetben, de úgy általában a képzőművészetben és fotóművészetben. David Cerny 2005-ben készült *Cápa* című alkotása Damien Hirst 1991-ben készült *installációját*, a *The physical impossibility of death in the mind of someone livinget* idézte. Mat Collishaw 2009-es *The end of innocence* című műve apró cseppek for-

¹⁴¹ Végső előterjesztői indokolás a szerzői jogról szóló Sztj. és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvényhez – Indokolások Tára, 2021. 58. sz.

¹⁴² Aplin, Bently: i. m. (67), p. 95–98.

¹⁴³ <https://www.archdaily.com/611169/ad-classics-at-and-t-building-philip-johnson-and-john-burgee>.

¹⁴⁴ Aplin, Bently: i. m. (67), p. 105–106.

májában kivetíti és szétteríti Diego Velázquez X. Ince pápa portréja (1650) és Francis Bacon Tanulmány Velázquez X. Ince pápa portréjához (1953) festményét.¹⁴⁵

Az eddigi magyar gyakorlatban ha valaki képző-, ipar-, vagy fotóművészeti alkotást kívánt felhasználni, ahhoz a HUNGART-tól kellett az engedélyt beszerezni mind a magyar, mind a külföldi alkotások tekintetében. Az engedély beszerzése persze csak olyan alkotások esetében szükséges, amelyek szerzői jogi védelem alatt állnak, azaz szerzőjük még él, vagy haláluk esetén a 70 éves oltalmi idő még nem járt le. Az engedély beszerzéséhez a felhasználónak elsőként egy jogosítási kérelmet kell benyújtani a HUNGART-nál, amelyhez bizonyos esetekben a felhasználást bemutató digitális látványterv benyújtását is kérhetik. A jogosítási engedély egy konkrét felhasználásra jogosít fel, amelynek pontos kereteit (megjelenés helye, példányszám, méret stb.) az engedély tartalmazza. Fontos, hogy a felhasználáson ilyen esetben is fel kell tüntetni az eredeti mű szerzőjét és a forrást, a „HUNGART ©” jelölést az engedélyezés évével, valamint a felhasználás során nem lehet kitakarni az eredeti mű egy részét, vagy rányomtatni, megvágni. A HUNGART részére emellett egy mintát át is kell adni. A jogosítási kérelmet a felhasználóknak a felhasználást megelőzően tizenöt nappal, de bizonyos esetekben harminc nappal korábban kell benyújtaniuk, az így megszerzett felhasználási engedély pedig csak Magyarország területére terjed ki.¹⁴⁶ A HUNGART különös rendelkezéseiben konkrét felhasználások esetében állapítja meg a tételesen fizetendő jogdíjakat, ahol a felsorolt felhasználások közül nem egy tekinthető idézésnek.¹⁴⁷ Érdekes kérdés, hogy a 2021. évi XXXVII. törvény hatálybalépésével hozott változás, amely alapján már képző-, ipar-, fotó- és építőművészeti alkotások idézése is megengedett, milyen változásokat fog eredményezni a HUNGART gyakorlatában, ugyanis számos, a díjszabásokban említett felhasználás a szabad felhasználások körébe tartozik majd.

4.4. Táncművészet

A fejezet zárásaként egy olyan műfaj kerül ismertetésre, amely szerzői jogilag is nehezebben megfogható, talán legkevésbé itt juthat eszünkbe az idézés lehetősége. Az Sztj. 1. § (2) bekezdésének *d*) pontja értelmében szerzői jogi védelem alá tartozik többek között a táncjáték is. A Szerzői Jogi Szakértő Testület 31/2005-ös szakvéleményében kifejti,¹⁴⁸ hogy a táncművészet olyan egyéni, eredeti jellegű műalkotás, melyet a test mozgásával, játékaival hoznak létre, függetlenül annak formájától, azaz a koreográfia létezhet írásban, illetve más módon rögzítve, akár betanult formában is, és szerzői jogilag védett műről beszélhetünk. Tehát egy koreográfus is érvényesítheti szerzői jogait, amennyiben az általa megalkotott táncmozdu-

¹⁴⁵ *Nina Heydemann*: The art of quotation. Forms and themes of the art quote, 1990–2010. Logos Verlag, Berlin, 2021, p. 24–26, 39–41.

¹⁴⁶ <http://www.hungart.org/wp-content/storage/2022/01/Dijszabas-Altalanos-rendelkezesek-2022.pdf>.

¹⁴⁷ <http://www.hungart.org/wp-content/storage/2022/01/Dijszabas-Kulonos-rendelkezesek-2022.pdf>.

¹⁴⁸ SZJSZT-31/2005.

latokat valaki az engedélye nélkül használja fel. A szerző mellett azonban az előadóművész jogai is érvényesülhetnek, így dönthet a rögzítetlen előadás rögzítéséről, a nyilvánossághoz közvetítéséről, többszörözéséről, terjesztéséről, vezeték vagy más eszközzel vagy módon való hozzáférhetővé tételéről.¹⁴⁹ Az Sztj. azonban azt is kimondja a 83. § (2) bekezdésében, hogy nincs szükség az előadóművész hozzájárulására azon felhasználások körében, amelyek esetében a törvény a szerző hozzájárulását sem kívánja meg. Amennyiben tehát lehetséges táncmozdulatokat idézni (márpedig erre vonatkozóan az Sztj. nem állapít meg tilalmat), sem a koreográfustól, sem a szerzőtől nem kell engedélyt kérni.

Az Egyesült Államokban három szerző is beperelte az Epic Games nevű videójáték-vállalatot¹⁵⁰ arra való hivatkozással, hogy a vállalat az engedélyük nélkül használta fel az általuk megalkotott táncmozdulatokat „Fortnite” nevű nagysikerű, online játékában. A játékosok ingyenesen tölthetik le a programot, fizetni csupán karaktereik egyedivé tételéért kell: egyedi ruhákat, kiegészítőket, fegyvereket vásárolhatnak karakterüknek (skins, outfits), valamint különböző táncmozdulatokat (emotes) is vásárolhatnak, melyek közül egy-kettő kifejezetten nagy népszerűségnek örvend a játék rajongótáborában. Ugyan egy kívülálló számára furcsának tűnhet ennek a jelentősége, azonban a játék bevételei ezekből a tranzakciókból származnak, 2018-ban 5,7 millió, 2019-ben 4,2 millió, 2020-ban 5,1 millió USD-t ért el.¹⁵¹ A három keresetben a felperesek úgy vélik, hogy az általuk kitalált táncmozdulatokat az Epic Games az ő engedélyük nélkül használta fel. Az 1976-os amerikai szerzői jogi törvény 102. §-a értelmében szerzői jogi védelem alatt állnak a koreográfiák is, hasonlóan a magyar törvényhez, ezeknek is egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkezniük és független a védelem a rögzítés formájától. A három eset közös problémája a koreográfiák rövidege, pedig táncok esetében is igaz, hogy pusztán mozdulatokat nem lehet szerzői jogi védelem alá helyezni. A jogsértés megállapításához kvantitatív és kvalitatív szempontból is meg kell vizsgálni az egyes eseteket, azaz a mozdulatok mekkora hányadát használták fel az adott táncnak, és mi az, ami ebből szerzői jogilag védettnek tekinthető. A vitatott három eset mindegyikében elmondható, hogy azok teljes terjedelmükben fel lettek használva, azonban maguk a koreográfiák csupán két-három lépésből állnak. Emiatt hiába használta fel engedély nélkül ezeket a koreográfiákat az Epic Games, a szerzői jog önmagában nem védi a szavakat, hangokat vagy lépéseket, így nem is lehet szó jogsértésről. Mégis, az amerikai precedensjogban akár még pert is nyerhetnek a kérelmezők, egy korábbi esetben ugyanis a bíróság megállapíthatónak találta akár egy rövid koreográfia jogosulatlan felhasználását is, amennyiben a felhasználás nem csupán pusztán táncmozdulatokat másol le, hanem visszaadja annak teljes

¹⁴⁹ Sztj. 73. §.

¹⁵⁰ Mathilde Pavis: The Fortnite lawsuits: why performers stand a fighting chance to beat the game: <https://ipkitten.blogspot.com/2019/01/the-fortnite-lawsuits-why-performers.html>.

¹⁵¹ <https://www.pcguru.hu/hirek/kiderult-mekkora-volt-az-epic-games-bevetele-az-elmult-harom-evben/62513>.

stílusát és érzésvilágát, érzékelője egyenesen a korábbi koreográfus művére fog asszociálni. Ez alapján tehát az Epic Games ellen indított eljárásoknak is van esélyük.¹⁵²

Amennyiben Szpunar főtanácsnok Pelham-ügyben hozott indítványából indulunk ki,¹⁵³ ezen táncidézeteknek először is valamilyen célt kell szolgálniuk, ami jelen esetben lehet egyfajta tiszteletadás az eredeti szerzőknek. Másrészt az idézett műnek módosításoktól mentesen kell megjelennie az idéző műben, amely táncmozdulatok esetében kétséges lehet, azonban ebben az esetben a közönség tökéletesen felismerte az adott táncmozdulatokat és azok eredeti szerzőit. Harmadrészt azonban a videójáték kiadója elmulasztotta feltüntetni az eredeti szerző nevét és a mű forrását, holott ennek könnyen eleget tudott volna tenni.

Így amennyiben elfogadjuk, hogy a táncban is beszélhetünk idézésről, úgy ebben az esetben az Epic Games megsértette az idézés szabályainak feltételeit, legalábbis az európai jogirodalom szemszögéből. Az, hogy ezeket az idézéseket eladásra is bocsátja, kevésbé problematikus, tekintve, hogy más műfajokban is gyakorlatilag az új művet az idézetekkel együtt adják el, így bizonyos értelemben részben más műveiből szereznek hasznot a szerzők.

5. AZ IDÉZÉS JELLEMZŐI

A következő fejezetben az idézés olyan jellemzői kerülnek áttekintésre, amelyek az egyes műfaji kategóriák sajátosságain túlmutatnak. Láthattuk, hogy az idézés eredeti koncepciója alatt más szerzők szövegalapú műveiből átvett rövid részleteket értettek, pontosan körülhatárolt célokkal. Tanya Aplin és Lionel Bently közös könyvükben számos idézetre jellemző tulajdonságot átértékelnek, valamint új megvilágításba helyeznek. Az írók három kategóriát állítanak fel az alapján, hogy az adott tulajdonság a forrásműhöz, az idéző műhöz, vagy ezen kettő kölcsönhatásához kapcsolódik inkább.

5.1. A forrásmű

A hétköznapi értelemben vett idézést nemcsak szövegalapúnak tekintjük, hanem általában rövidnek is. Ilyen terjedelmi követelmény azonban nem szerepel egyik nemzetközi és a legtöbb nemzeti szabályozásban sem, sőt, a BUE felülvizsgálatai során is számos ország kifejezetten tiltakozott ilyesmi bevezetése ellen. Felismerték, hogy egyrészt bizonyos esetekben indokolt lehet szöveges művekből vett hosszabb részletek idézése, így például ha különböző írók véleményeit kívánja valaki összehasonlítani, vagy kifejezetten egy szerző pontos véleményét kívánja visszaadni. Másrészt egy ilyen terjedelmi előírás nem is alkalmazható a vizualitásra épülő művészetek esetében, mint például a festészetben, építészetben, fotómű-

¹⁵² Pavis: i. m. (150).

¹⁵³ Mathilde Pavis: Can you sell a quotation...of dance? Another perspective on the 'Fortnite' lawsuits: <https://ipkitten.blogspot.com/2019/01/can-you-sell-quotationof-dance-another.html>.

vészetben, filmművészetben. Ez nem azt jelenti, hogy rájuk nem alkalmazható az idézés, inkább annak definiálása igényel egy másfajta megközelítést. Ahogy a tanulmányi csoport svéd tagja, Torwald Hesser is mondta az 1967-es stockholmi konferencia során, az idézés terjedelmi korlátját a bevett szokásoknak (fair use) kell meghatározniuk, ugyanis előfordulhatnak olyan esetek, amikor a szerző kénytelen egy másik műből a szokásosnál nagyobb részt áttemelni (itt elsősorban a tudományos és irodalmi munkákat hozta fel példaként).¹⁵⁴

Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdésének *d* pontjában cél által meghatározott terjedelemmel találkozhatunk, ennek megfelelően a magyar Sztj. 34. §-ának (1) bekezdésében az átvevő mű jellege és célja által indokolt megfogalmazás található, a 2021. évi XXXVII. törvény hatálybalépésével pedig már a vizuális művészetek területén is alkalmazhatóvá válik az idézés, így a jogalkotó implicite megerősítette, hogy a terjedelem idézés esetében nem egy pontosan meghatározható fogalom. Nemcsak nálunk, hanem a legtöbb országban is hasonló módon került sor a szabályozásra, az Egyesült Királyságban az idézés nem terjedhet túl a felhasználás célja által indokolt mértéken (*the extent of the quotation is no more than is required by the specific purpose for which it is used*),¹⁵⁵ Németországban az idézés terjedelmének a felhasználás célja által kell indokoltnak lennie (*zulässig ist die Vervielfältigung, Verbreitung und öffentliche Wiedergabe eines veröffentlichten Werkes zum Zweck des Zitats, sofern die Nutzung in ihrem Umfang durch den besonderen Zweck gerechtfertigt ist*).¹⁵⁶ Ezekkel a példákkal szemben a francia szabályozás kifejezetten a rövid idézést engedi meg (*les analyses et courtes citations justifiées par le caractère critique, polémique, pédagogique, scientifique ou d'information de l'oeuvre à laquelle elles sont incorporées*),¹⁵⁷ ami nem is csoda, hiszen valamennyi, a BUE-t érintő felülvizsgálati konferencián is azt az álláspontot képviselte, hogy a „rövid” kifejezés nem hiányozhat a rendelkezésből.

Amennyiben az idézés terjedelmét csupán a felhasználás célja határozza meg, felmerülhet a kérdés: beszélhetünk vajon olyan felhasználási célról, amely indokolttá teszi művek teljes terjedelemben való idézését? Szövegalapú művek terén elképzelhető lehet, például címek, szlogenek, epigrammák vagy más rövid, verses művek esetében. Mégis, a vizuális művészetek terén sokkal szemléletesebb példák támasztják alá az ilyenfajta idézés megengedhetőségét. Ilyen például a korábban már említett Paul Gauguin: Női portré Cézanne képpel a háttérben vagy Maurice Denis: *Homage to Cézanne*, melyek esetében a festők Paul Cézanne Csendélet című alkotását idézik. Ezen művekben a szerzők azonban nem ugyanabban a minőségben jelenítették meg az idézett festményt, azokon nem vehető ki az eredeti mű minden részlete. Ugyanakkor ez alatt nem azt kell érteni, hogy a teljes mű idézése megengedett,

¹⁵⁴ Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm – June 11 to July 14, 1967. (Geneva, 1971), p. 861.

¹⁵⁵ Copyright, Designs and Patents Act 1988, Part I, Chapter III, Section 30 (1ZA) c).

¹⁵⁶ Urheberrechtsgesetz § 51.

¹⁵⁷ Code de la propriété intellectuelle, Article L122-5 (3) (a).

amennyiben nem minden részletre kiterjedően kerül ábrázolásra az eredeti mű, vannak esetek, amikor teljes részletességgel kerül sor művek idézésére.

Jean-Luc Godard 1960-ban készült *Kifulladásig* című filmjében a női főszereplő (Jean Seberg) lakásán Picasso-festmények vannak kirakva, úgy, hogy a néző számára is kellően észrevehetőek legyenek. Nemcsak ezt a jelenetet tartják idézésnek a szakértők, de Godard teljes művészetét előszeretettel jellemzik úgy, mint amely tele van idézetekkel. Hasonló jelenés figyelhető meg James Cameron 1997-es *Titanic* című filmjének „valami Picasso” nevezetű jelenetében (Something Picasso-scene), ahol a Kate Winslet által játszott egyik főszereplő éppen Picasso Avignon-i *kisasszonyok* című festményét tartja a kezében, amelyről egy másik szereplő megkérdezi, ki az alkotója a műnek. Erre feleli válaszként Winslet karaktere, hogy: valami Picasso. Cameron nem kapott engedélyt a mű bemutatására, ugyanakkor nem is az eredeti képet mutatta be, ennek ellenére a US Artists Rights Society így is követelte tőle a jogdíj megfizetését. A film ugyan hatalmas siker volt, azonban ezt nem annak köszönhette, hogy az egyik rövid jelenetében bemutatásra került Picasso egy híres munkája és még az integritás joga sem sérült, hiszen a teljes mű felhasználásra került. John Maybury 1998-as *Ördögi szerelem* című filmje, amely a festő, Francis Bacon életéről szól, hasonló problémával állt szemben. Ott Francis Bacon hagyatékának kezelőitől nem kapott engedélyt a festő műveinek felhasználására, sőt még a rendező által elküldött forgatókönyvet is megkivánták szerezni a hagyaték részére. Végül itt a Bacon festményeiről készült fotók alapján készítették el a művek reprodukcióit. Ebben az esetben is tehát más műveinek teljes terjedelemben való idézésére került sor, ami szintén nem tekinthető visszaélésnek, ugyanis egy festő életéről szóló filmben nyilvánvalóan elengedhetetlen lenne a műveinek megjelenítése a maguk teljességében, hiszen csak egy-két részletük bemutatása akár még sértheti is a szerző integritáshoz való jogát.¹⁵⁸

Az idézésbe természetesen beletartozik az is, ha szerző egy korábbi saját művéből idéz, hiszen furcsa is lenne, ha a szerzőn kívül mindenki számára lehetővé tennénk művei ilyen módon való felhasználását.¹⁵⁹ Különösen azon esetekben lehet fontos a szerzőknek ez, amikor a szerzők vagyoni jogai vagy azok egy része munkáltatójukra száll át, vagy egy kiadó szerzett kizárólagos felhasználási jogot.

5.2. Az idéző műre vonatkozó követelmények

Korábban már láthattuk, hogy az idézés nemcsak szövegalapú művek esetében lehetséges, hanem bármely más művészeti irányzatban is. Emellett a közösségi formatervezési mintáról szóló rendelet és a Nintendo v. Big Ben-ügy¹⁶⁰ kapcsán az idézést a kereskedelem és a piaci

¹⁵⁸ *Bently*: i. m. (30), p. 2–4, 14–15, 26–27.

¹⁵⁹ *Aplin, Bently*: i. m. (67), p. 109–110.

¹⁶⁰ C24/16. és C25/16. sz., Nintendo Co. Ltd kontra BigBen Interactive GmbH, és BigBen Interactive SA, ítélet, [ECLI:EU:C:2017:724].

verseny területén figyelhettük meg, azaz az idézés nem feltétlenül a művészetek és irodalom szférájában mozgó jelenség, eszközként is szolgálhat egy-egy termék értékesítésében. Az idézés tehát nem csupán szerzői jogi értelemben vett műveken szerepelhet, hanem forgalomképes, birtokba vehető, ingó dolgokon. A hazai gyakorlat szerint ugyanakkor az idézés kizárólag szerzői jogi értelemben vett művekben fordulhat elő, így egy idézet elhelyezése egyéni jelleggel nem rendelkező terméken sok esetben nem valósít meg idézést.¹⁶¹

Ugyanakkor az SZJSZT egy korábban már tárgyalt szakvéleményében maga is rámutat, „*hogy az elterjedőben lévő kereskedelmi szokások szerint az ételek, italok kelendőségét fokozó különböző írások (például étlap, boroscímke) képesek az irodalmi művek idézetként történő befogadására.*”¹⁶² Természetesen nemcsak az irodalom, de más művészetek terén is léteznek erre példák. 2012-ben az amerikai, elsősorban konzervleves gyártásával foglalkozó, Campbell Soup Company Andy Warhol festőművész stílusában készített egyedi kinézetű leveskonzerveket,¹⁶³ amelyeken a művésztől származó idézeteket is elhelyeztek, mint például: *Popart is for everyone. (A Popart mindenkié.)* Az apropót Warhol 1962-ben elkészített Campbell leveskonzervek című festménye adta, amely akkor lett éppen ötvenéves. A korábban már említett Mizo Art Coffe hasonló kezdeményezés, ott a kávésdobozokra a Magyar Nemzeti Galériából és más múzeumokból származó festmények kerültek fel.¹⁶⁴ A magyar jogirodalomban egyébként szó esik még Yves Saint Laurent divattervező és Piet Mondrian együttműködéséről is, amelynek keretében a divattervező Mondrian festményeit, jellegzetes stílusjegyeit jelenítette meg 1965-ös Mondrian kollekciójában. *Explicite* a magyar jogirodalom sem mondja ki, hogy ez nem tekinthető idézésnek, ebben az esetben pedig a kereskedelmi termékekben történő idézés sem zárható ki teljesen, hiszen egy-egy ruhadarab egyszerre lehet szerzői mű és termék is.¹⁶⁵ Az első esetet persze nagyban befolyásolja a levesmárka és Andy Warhol közötti sajátos kapcsolat, nyilvánvalóan nehezebben lehetne alátámasztani anélkül a szabad felhasználás megengedhetőségét. A második esetben viszont egy sokkal általánosabb indok is megjelenik az idézhetőség céljaként, hiszen ott a kereskedelmi értékesítés növelése mellett megjelenik egy szándék a képzőművészet és a múzeumba járás népszerűsítésére, így akár az idézés keretében is megvalósulhatott volna ma már ez a fajta felhasználás olyan festmények esetében is, amelyek már nem állnak szerzői jogi védelem alatt.

Önmagában persze számos más szerepe lehet egy idézetnek, hiszen épületeken – elsősorban állami épületeken, könyvtárakon, egyetemeken – is találkozhatunk velük (pl.: New York-i Közkönyvtár, Chicago-i Kulturális Központ). Ugyanakkor akár egy étteremben is megvalósulhat ez, mint például a magyarországi Vapiano étteremlánc esetében, ahol az

¹⁶¹ *Legeza*: i. m. (6), p, 149.

¹⁶² I. m. (106).

¹⁶³ *Chris Michaud*: Life imitating art? Warhol-inspired soup for sale: <https://www.reuters.com/article/idUSL1E8KAH0U20120911>.

¹⁶⁴ A Mizo Art Coffe új termékcsaládjáról kérdeztük Mácsay Krisztinát – interjú: <https://www.magyarmuzeumok.hu/cikk/a-mizo-art-coffee-uj-termekcsaladjarol-kerdeztuk-macsay-krisztinat>.

¹⁶⁵ *Legeza*: i. m. (6), p, 3.

ételre való várakozás közben olasz származású hírességektől származó, gasztronómiához kapcsolódó idézeteket olvashatunk le a falakról.

Ugyan megállapítottuk, hogy az idézésnek nem elemi feltétele, hogy rövid legyen, azt is érdemes megvizsgálni, vajon terjedelmileg milyen arányban kell egymással állnia a forrásműnek és az idéző műnek, hogy egyéni, eredeti jellegű műről beszélhessünk, és ne a szerzői jogok súlyos megsértéséről. A szakirodalom,¹⁶⁶ illetve a francia joggyakorlat szerint a forrásműnek egyértelműen alárendelt szerepet kell játszania, míg az idéző műnek önmagában, az idézés nélkül is önálló műként kell funkcionálnia. Aplin és Bentley szerint¹⁶⁷ ez az attribútum is megkérdőjelezhető, mivel már az sem állja meg a helyét, hogy az idézetnek egy szövegrészletet kell magában foglalnia. Klasszikus esetekben, mint például egy könyvben, egy képen vagy egy filmben, a néző jellemzően könnyebben meg tudja különböztetni, mi az idézett és mi az idéző mű. Ezzel szemben ugyanez már nem mondható el az internet világában, ahol a weboldal sok esetben különböző, más forrásokból származó anyagok összessége (a magyar joggyakorlat szerint ez még idézésnek sem tekinthető¹⁶⁸). Amennyiben sikerül is azonosítani az idézett művet, nem lehet pontos, kvantitatív alapon kimérni bizonyos esetekben, hogy az idézett mű valóban alárendelt szerepet játszik csak. Ilyen problémával találkozhatunk Victor Burginnél, akinek több fényképe is idéz korábbi festőktől, elsősorban Edward Hopper képeit, de megtalálható köztük Sir John Everett Millais *Ophelia* című festménye is.¹⁶⁹ Érdekes módon a szakirodalom ezekre ténylegesen idézésként tekint, és nem például feldolgozásként.¹⁷⁰ Láthatjuk tehát, hogy a művészetekben, különösképpen az eltérő művészeti irányzatokban történő felhasználás esetén korántsem egyértelmű, mikortól sért szerzői jogokat az idézés, itt is elsősorban a felhasználás célját kell figyelembe venni, ugyanakkor a művészet szabadsága érvényesülésének is kellő figyelmet kell szentelni.

A klasszikus értelemben vett idézés során az idézet felismerhetően elkülönül a mű többi részétől, maga az átvett szövegrészlet pedig mindenféle változtatás nélkül jelenik meg a másik szövegben. Az Sztj. ezt úgy fogalmazza meg, hogy az „eredetihez híven” kell idézni. Érdekes módon ezzel kapcsolatban megfogalmazott követelmény nem található sem a BUE-ban, sem az Infosoc-irányelvben. A szerzői jogi törvény kommentárja szerint a fogalom alatt azt kell érteni, hogy „a szó szerinti, de kihagyásos vagy szövegösszefüggéseiből kiragadó idézés torzító, így jogellenes”.¹⁷¹ Az eredetihez való hűség nem a szó szerinti átvételt jelenti, hanem a lényegi tartalom visszaadását. A szó szerinti idézés akár jogsértő is lehet, amennyiben ezáltal olyan szövegösszefüggés jön létre, amely teljességgel elferdíti az idézett alkotás monda-

¹⁶⁶ Walter, von Lewinski: i. m. (80), p. 1049–1050.

¹⁶⁷ Aplin, Bently: i. m. (67), p. 125–128.

¹⁶⁸ BH1992. 631.

¹⁶⁹ Victor Burgin: *The Separateness of Things*: <https://www.tate.org.uk/research/publications/tate-papers/03/the-separateness-of-things-victor-burgin>.

¹⁷⁰ Filip Lipinski: *The Elusive Everyday and the „Life” of Edward Hopper’s Paintings*: <https://preo.u-bourgogne.fr/textesetcontextes/index.php?id=2517>.

¹⁷¹ Gyertyánfy, Legeza: i. m. (10), p. 270.

nivalóját.¹⁷² Minden esetben tehát, legyen szó bármilyen műfajban megvalósult idézésről, azt kell vizsgálni, megvalósult vajon az idézett mű mondanivalójának elferdítése, avagy a felhasználás méltányos volt. Ennek esetről esetre való eldöntése rendkívül nehéz lehet, a művészetek azonban itt is szolgáltatnak kellő mennyiségű példát általános fokmérőként. Édouard Manet korábban már említett *Piknik a szabadban* című, 1862–1863-as festménye Raffaello Páris ítélete elnevezésű elveszett festményét használja fel Marcantonio Raimondi metszete alapján. Pontosabban annak a jobb alsó sarkában található karaktereket festi meg Manet saját festményében, új jelentést adva ezzel nekik. A festményre művészettörténeti körökben tipikusan idézésként tekintenek,¹⁷³ példának okáért Michael Fried tudatos idézésnek nevezi ezt a típusú felhasználást.¹⁷⁴

Hasonlóképpen került felhasználásra Sergei Eisenstein 1925-ös *Patyomkin páncélos* című filmje, pontosabban annak egy részlete, amelyet a filmművészet „Potemkin lépcső” jelenetnek is nevez. Ebben a cár ellen fellázadó matrózok Odesszában kötnek ki, élvezve a lakosság támogatását is. Ennek megtorlására egy cári katonai egység lemészárolja az éppen a várostól a kikötőig húzódó lépcsőn tartózkodó lakosságot. A jelenetben többek között egy kendővel letakart fejű, szemüveges nőt (egyenes vélekedések szerint tanárnő vagy nővér) bántalmaznak, szemüvegét összetörik, jobb szeme pedig súlyosan megsérül. Egy másik nő babakocsit tol a lépcső tetején az incidens kezdetekor, amikor is lelövik, a kocsi pedig megállíthatatlanul legurul a lépcsőn. A filmművészet álláspontja szerint az előbb vázolt jelenet egyike az egyik legtöbbet idézett filmeknek. Francis Bacon a bántalmazott szemüveges nő alakját idézi meg 1957-es *Tanulmány a nővérhez a Potemkin páncélosból* (*Study for the Nurse from Battleship Potemkin*) művében, míg a lépcsőn leguruló babakocsi Brian De Palma 1987-es, *Aki legyőzte Al Caponét* című filmjében elevenedik meg számos módosítással. A jelenetben a rendőrök és a gengszterek kezdenek el egymásra lövöldözni egy bank lépcsője előtt, az egyik gengszter közben fegyvert fog Capone főkönyvelőjének fejéhez, aki nagyban emlékeztet a „Potemkin lépcső” jelenetben szereplő szemüveges nőre. Egy babakocsi itt is legurul a lépcsőn, azonban az egyik főszereplő közbelépésének köszönhetően a benne lévő csecsemő megmenekül.¹⁷⁵

¹⁷² *Tattay, Pintz, Pogácsás*: i. m. (8), p. 195.

¹⁷³ *Bently*: i. m. (30), p. 10–13.

¹⁷⁴ *Michael Fried*: *Manet's Modernism: or, The Face of Painting in the 1860s*. University of Chicago Press, 1996, p. 11.

¹⁷⁵ Felmerülhet a kérdés, vajon nem inkább egy ötlet átvételéről lehet-e szó jelen esetben. Ugyanis az Sztj. 1. § (6) bekezdés értelmében az ötlet szerzői jogilag nem védett, tehát szabad felhasználás tárgya se lehet. Ugyanakkor Tanya Aplin és Lionel Bently közös könyvében több olyan filmszakértő művét is megemlíti, amelyekben Brian De Palma filmjéről úgy értekeznek, mint ami idézte Eisenstein filmjét. Más szerzők az angol „reference” szót használják a jelenség leírására nemcsak De Palma esetében, hanem minden hasonló filmes eljárás esetén. Ez a szó elsősorban a valamire való hivatkozást jelenti, amelyből egyértelműen következik, hogy nem pusztán egy ötlet átvételét értik alatta. A rendező meg kívánja ismertetni a közönségével, mely korábbi művészek voltak hatással munkásságára. *Ryan Lambie*: *Iconic movie scene: The Untouchables' Union Station shoot-out*; <https://www.denofgeek.com/movies/iconic-movie-scene-the-untouchables-union-station-shoot-out/>; *Xan Brooks*: *Battleship spotting*; <https://www.theguardian.com/film/2008/feb/01/features.features>.

Ezen példákon keresztül láthatjuk, hogy az idézés nem feltétlenül jelenti, hogy a részletet a maga eredeti formájában használjuk fel, annál sokkal gazdagabb módon teszi lehetővé a szerző és szerző, illetve a szerző és a közönség közötti párbeszédet. Ugyan a BUE 10. cikk (1) bekezdése magában foglalja a sajtószemlék formájában való idézést, számos szerző szerint az összefoglalók nem tekinthetők idézésnek, egyrészt mert egy összefoglaló általában nem szöveghűen vesz át egy részletet egy másik műből,¹⁷⁶ másrészt a BUE francia nyelvű változata szemlélet említi (*revues de presse*), ez egyes szerzők értelmezésében azt jelenti, hogy ezen újságírói munkákban az eredeti cikkek szó szerint kerülnek átemelésre a szemlében, míg az összefoglalóban nem szükséges a pontos átvétel, így tehát az idézés nem is terjedhet ki erre.¹⁷⁷ A BUE-ban található kivételek azonban rendkívül különbözőek, egyeseket kifejezetten összekapcsol az egyezmény egy-egy jogosultsággal, másoknak, például a 10*bis* cikk (2) bekezdésében, pontosan meghatározza az adott kivétel alkalmazási körét. Ehhez képest a 10. cikkben egyik kivétel esetében sem találkozhatunk arra való utalással, hogy a használatuk csak meghatározott jogokkal kapcsolatban lehetséges. Az idézés a BUE-ban sokkal inkább úgy jelenik meg, mint ami bármelyik joggal kapcsolatban felmerülhet korlátként, amit az egyezmény elismer, így akár fordításokra és átdolgozásokra is.

Érdemes még figyelembe venni az egyes felhasználások kapcsolatát az integritás jogával. Amíg a szokásos értelemben vett idézés esetén a felhasználó lemásolja az eredeti műből vett részletet, addig egy összefoglaló vagy egy részlet átdolgozással való átvétele során elsősorban az eleve szerzői jogilag nem védett elemek kerülnek újrafelhasználásra (tények, ötletek, stílus). Amennyiben a BUE lehetővé teszi a szerző jogaiba sokkal inkább beavatkozó klaszszikus idézés alkalmazását, úgy nem lehet probléma az összefoglalókra és más kisebb átdolgozásokra úgy tekinteni, mint amik szintén a 10. cikk (1) bekezdése alá tartoznak. Az 1928-as római konferencián egyébként felvetették az idézésről szóló rendelkezés olyan módon való kiegészítését, amely alapján csak a szó szerinti, átalakításoktól mentes átvételt tették volna lehetővé, azonban a legtöbb ország egyetértett, hogy bizonyos esetekben szükséges az átvett részlet módosítása, így ilyen kiegészítésre nem is került sor, a szerzők személyiségi jogainak a védelmét pedig elsősorban a 6*bis* cikkekre és a bevett szokásokra bízták.¹⁷⁸

A szövegalapú művekben történő idézés felismerése nagyon egyszerű, hiszen minden esetben idézőjel kerül az elejére és a végére, valamint egyéb más eszközökkel, például azzal, hogy dőlt betűbe van szedve, jelezhető különállósága a mű többi részétől. Más művészeti ágakban ugyanakkor már sokkal nehezebb ilyen jelzésekkel élni. A Pelham-ügyben az EUB szerint az átemelt részlet akkor felel meg az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) bekezdés *d*) pontjának, amennyiben az felismerhető.¹⁷⁹ A korábban említett egyes példákban szintén

¹⁷⁶ *Ficsor*: i. m. (71), p. 62.

¹⁷⁷ *Ricketson, Ginsburg*: i. m. (70), p. 787.

¹⁷⁸ *Aplin, Bently*: i. m. (67), p. 8–11.

¹⁷⁹ C-476/17. *Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben*, ítélet, [ECLI:EU:C:2019:624] 74. pont.

nehéz megtalálni, mi minősülhet idézőjelnek – Maurice Denis Hommage á Cézanne című művében azáltal, hogy Cézanne képét a kerettel együtt festi meg, tökéletesen elválasztja az idézett és az idéző művet, Emir Kusturica *Macska-jaj* című filmjében az egyik szereplő a tévében nézi a Casablancát, ezáltal vizuálisan nyilvánvaló distinkciót állít fel. Egyes zenei műfajokban, mint a hiphop és a lofi, bizonyos hangok, például televízió- vagy rádióinterferencia-hangok alkalmazása egyértelművé teszik a hallgatóság számára, hogy egy adott része a dalnak idézés. Ezen példák így azt feltételezik, hogy minden esetben szükség van valamilyen módon jelezni az idézést a közönség felé, csak így beszélhetünk annak tényleges megtörténtéről, felismerés nélkül nincs idézés, hiszen így el is veszíti azt az elsődleges szerepét, amely elősegíti a kultúrák közötti párbeszédet.¹⁸⁰ Ugyan sokkal könnyebben megvalósítja az idézet érvényesülését, ha a felhasználás egyértelművé teszi az idézés megtörténtét, olyan esetekben, ahol ez nem lehetséges, elegendő, ha a szakértők egy kisebb csoportja felismeri a felhasználás megtörténtét, és rajtuk keresztül ismeri meg a szélesebb közönség azt. Emellett, mivel az idéző művekben egyébként is fel kell tüntetni a forrást és a szerző nevét, az ezen követelménynek való megfelelés önmagában biztosítja az idézés széles körű felismerését, hiszen az átlagember az ilyen megjelöléseket egyértelműen az idézés feltüntetéseként szokta értelmezni.

5.3. A forrásmű és az idéző mű közötti kapcsolat

Az idézésre olyan felhasználásként szokás tekinteni, amely nyilvánvalóan feltételez valamilyen szándékot a felhasználótól, nem véletlen egybeesés eredménye, hanem egy tudatos döntése. A korábban bemutatott valamennyi példa esetében is elmondható, hogy a felhasználás egy előre elgondolt döntés eredménye, ennek ellenére az Aplin és Bently által ismertett vélemények megoszlanak a szándékosság kérdésében. Egyesek szerint ez adja az idézés lényegét, míg mások szerint a közönség az, aki eldönti a saját ismeretei és korábbi kulturális tapasztalatai szerint, mit tekint idézésnek. Jogi szempontból vizsgálva Tanya Aplin és Lionel Bently szerint nem utal a BUE 10. cikk (1) bekezdésében semmi sem arra, hogy az idézésnek szándékosnak kell lennie, legfeljebb csak „a cél által indokolt mértékben” kitétel tekinthető halványan ilyennek. A szerzőpáros érvelése alapján két okból is hátrányos lenne a szándékosság fogalmának bevezetése az idézésről szóló rendelkezésben. Egyrészt az idézés szándékos voltának bizonyítása rendkívül nehéz, másrészt semmilyen szerzői jogi célt nem szolgálhat az akaratlanul történt idézések kizárása a szabad felhasználások köréből.¹⁸¹

Az idézésre elsősorban úgy tekintenek, mint amelynek célja a szerzők vagy a vitapartnerek közötti párbeszéd támogatása. Szolgálhat kiindulópontként állításunk bevezetőjében,

¹⁸⁰ David Metzger: *Quotation and Cultural Meaning in Twentieth Century Music*. Cambridge University Press, 2003, p. 6.

¹⁸¹ Aplin, Bently: i. m. (67), p. 128–138.

vagy kritikánk fő tárgya is lehet. Ezen látásmód egyes nemzetek jogában is feltűnik, így például a francia szerzői jogban kifejezetten úgy rendelkeznek, hogy az idézésnek egy vélemény illusztrálását kell elősegítenie,¹⁸² de a Pelham-ügyben hozott EUB-döntés alapján is az idézés akkor tekinthető megengedettnek, ha azt valamilyen állítás illusztrálására, vélemény védelmében vagy az idéző művel való összehasonlítás céljából alkalmazzák. Ezzel szemben Szpunar főtanácsnok sokkal szélesebb körben látta megengedhetőnek az idézést, ugyanis szerinte az bármilyen olyan esetben megengedett, amikor az idéző mű interakcióba lép a felhasznált részlettel.¹⁸³ Nyilvánvalóan minden esetben szükség van a forrásmű és az idéző mű közötti kapcsolatra, ezt azonban nem úgy kell értelmezni, mint ami csak akkor jön létre, ha az idézés egy párbeszéd részeként valamilyen álláspontot támaszt alá.

Természetjogi szempontból a szerző nem egy elkülönült személy a társadalomban, aki pusztán saját zsenijének felhasználásával alkotja meg műveit, az emberiség közös örökségéből merít, illetve a saját alkotásai is oda kerülnek vissza. Mikor a szerző létrehozza művét, saját személyiségének egy részét teszi hozzá az általa a közös örökségből korábban kiemelt és megismert művekhez. Ezen alkotómunka során jogviszony keletkezik a szerző és műve, valamint a szerző és a társadalom között. A szerző nem teljességgel saját géniuszával hozta létre művét, viszont munkája egyéni, eredeti jellegű, ezért a szerzői jog feladata megtalálni az egyensúlyt a szerző és a közönség érdekei között.¹⁸⁴ Ennek egy biztosítéka a szabad felhasználás és azon belül is az idézés, amelynek célja a véleménynyilvánítás és a művészetek szabadságának elősegítése, egy olyan eszköz, amely a közönség tagjából szerzőt csinál. Azonban egy szerzői jogi alkotásnak nem feltétlenül az a célja, hogy valamit bizonyítson, vagy alátámasszon egy érvelést. Nem is beszélve a kereskedelmi célból való idézésről, amikor egy-egy termék eladhatóságának elősegítése céljából kerül sor az idézés alkalmazására. Ezen okokból hiba lenne az idézés jelentőségét lekorlátozni a szöveges művekben betöltött funkcióira, annál jóval szélesebb az alkalmazási köre a művészetek és a kereskedelem terén.

6. KONKLÚZIÓ

A leírtak alapján megállapítható, hogy az idézés mint szabad felhasználás sokkal részletesebb szabályozást kíván meg, mint ami eddig szükségesnek tűnt. Az idézés nem egyszerűen egy szabad felhasználások közé tartozó kivétel, hanem a szólásszabadságra és a művészet szabadságára épülő felhasználói jogosultság, amely megilleti a közönség, a nyilvánosság minden tagját legyen az egyszerű felhasználó vagy egy másik szerző. A hazai, nemzetközi és uniós jogi szabályozások tágan értelmezhető definíciói nem számúzik az idézést kizárólag a szöveges művek terrénumába, implicite inkább az ellenkezőjére lehet következtetni, erre

¹⁸² Code de la propriété intellectuelle, Article L122-5 (3) (a).

¹⁸³ C-476/17. Szpunar főtanácsnok indítványa: Pelham GmbH és társai kontra Ralf Hütter és Florian Schneider-Esleben, [ECLI:EU:C:2018:1002] 64. pont.

¹⁸⁴ *Ujhelyi*: i. m. (2), p. 49–52.

erősít rá az is, hogy a CDSM irányelv átültetésével most már Magyarországon is lehetőség van képző-, fotó-és iparművészeti alkotások idézésére. Az EUB joggyakorlata is hasonló tendenciát mutat, amely fényképek, hiperlinkek, zeneművek esetében is lehetségesnek találta az idézés megvalósulását, kiemelve, hogy más művészeti ágak területén is elképzelhető az idézés. Az egyes művészeti ágakból kiemelt példák, illetve nemzetközi jogesetek rávilágítanak a jelenség valóságosságára: nem csupán egy elméleti értekezés, hanem gyakorlati jogi probléma, ami adekvát megoldásokat kíván meg a jogalkotótól és a jogalkalmazóktól. Így nem csupán a jogviták lennének elkerülhetők, de a művészetek szabadságának érvényesülése, a kultúra sokszínűsége, a véleménynyilvánítás szabadsága is hatékonyabban tudna érvényesülni. A közösségi formatervezési mintával kapcsolatban elmondottak, valamint egyes példák felvetik a kereskedelmi célból történő idézés megengedhetőségének lehetőségét, amely a merchandisingjog esetében ismeretes felhasználásnál gyengébb jellegű. Mindezek mellett az is megállapításra került, hogy az idézésnek nem kell ténylegesen rövidnek lennie, mi több, sok esetben ez egy kifejezetten értelmezhetetlen feltétel, ráadásul bizonyos esetekben akár az egész mű idézésére is szükség lehet annak érdekében, hogy a szabad felhasználás jogszerű legyen, hiszen a számtalan képzőművészeti példa igazolja, hogy sok esetben pont a mű részletének átvétele sérti meg az alkotás integritását, és nem a teljes átvétel. Az idézetnek, bizonyos körülmények fennállása esetén, nem feltétlenül kell egy másik, szerzői jogi értelemben vett műben szerepelnie.

Ahogy Tanya Aplin és Lionel Bently megjegyzi,¹⁸⁵ tulajdonképpen már létezik ez a nemzetközileg kötelező erejű szabad felhasználás, ugyanakkor annak pontos határait és lehetőségeit nem minden jogalkotó, jogalkalmazó, akadémikus, szerző, valamint felhasználó ismerte fel. Emellett a BUE 10. cikk (1) bekezdését nem tekintik minden ország kötelezően átültetendőnek, valamint túlzottan szoros kapcsolatot kívánnak felállítani az idézés és a háromlépcsős teszt között. A legnagyobb probléma ugyanakkor a felhasználói jogok képviselőjének alulreprezentáltsága, míg a szerzők és más jogosultak jelentős forrásokkal és intézményi háttérrel rendelkeznek, hogy saját jogaikért lobbizzanak. A bíróságoknak, Magyarország szempontjából elsősorban az EUB jövőbeli joggyakorlatának rendkívül nagy szerepe lesz az idézés értelmezésében, különös tekintettel a CDSM irányelv által hozott módosításokra. Az EUB eddigi gyakorlatából kiindulva úgy tűnik, hogy lassan, de biztosan haladunk egy megengedőbb idézés felé, amelynek rejtett lehetőségeit a konzervatívabb szerzői joggal rendelkező országok is felismerik, ezáltal pedig akár a BUE 10. cikk (1) bekezdésének megreformálására is sor kerülhet.

¹⁸⁵ Aplin, Bently: i. m. (67), p. 1–5.